

Rohkeita tekoja: Ekososiaalinen sivistys Tampereen perusopetuksessa

Sisällys

**Osa 1: Ekososiaalinen sivistys Tampereen
perusopetuksessa – materiaali henkilöstölle**

Osa 2: Ekososiaalisen sivistyksen polku

Osa 3: Blogisarja: Rohkeita tekoja kouluarjessa

Osa 4: Ekososiaalisen sivistyksen verkosto

Aluksi

Tämä käsikirja kokoaa yhteen niitä tärkeimpiä sisältöjä, jotka auttavat opetushenkilöstöä, rehtoreita, sivistyshallinnon työntekijöitä sekä muita aiheeseen vaikuttavia toimijoita viemään ekososiaalisen sivistyksen arvopohjaa arkeen työssään.

“Koululla ja kasvatuksella on ainutlaatuinen rooli kestävän elämäntavan, ekososiaalisen sivistyksen ja hyvän elämän suunnannäyttäjänä – mahdollisuus rakentaa muutosta.” Näin alkaa Tampereen perusopetuksen ekososiaalisen sivistyksen tarina, joka sanoitettiin vuonna 2024.

Ekososiaalisen sivistyksen teema ja arvot nousevat opetussuunnitelmasta. Ekososiaalisen sivistyksen päämääränä on turvata hyvän elämän edellytykset yhden maapallon rajoissa nykyisille ihmisille ja tuleville sukupolville sekä eliökunnalle. Aihe on laaja ja abstrakti, ja ymmärryksen lisäämisen vahvistamiseksi tuotettiin erilaisia viestintämateriaaleja muun muassa perusopetuksen henkilöstölle ja muulle verkostolle vuoden 2024 aikana.

Systemeemisen ja transformatiivisen muutoksen tiellä

Ekososiaalisen sivistyksen omaksuminen osaksi koulujen toimintakulttuuria ja osaksi omaa ammatillista identiteettiä voi tapahtua vain transformatiivisen oppimisen ja systeemisen muutoksen kautta.

Systeemi on kokonaisuus, jonka osat ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa keskenään. Muutos yhdessä osassa aiheuttaa muutoksia aina myös toisaalla. Systeemisen muutoksen tehtävä on mahdollistaa ihmisten arjen ja toiminnan sujuvoittaminen irrallisten tehtävien sijaan.

Transformatiivinen oppiminen taas viittaa prosessiin, jossa osallistujien arvot, ajattelutavat ja uskomukset muuttuvat pysyvästi.

Yhteiskunnassa olemme monella tasolla historiallisessa epäjatkuvuuskohdassa, jolloin vanhat ajattelu- ja toimintamallit eivät enää toimi (ilmastokriisi, mielenterveyden kriisi, demokratian kriisi). Ekososiaalinen sivistys haastaa koko kasvatuksen ja koulutuksen kentän tarkastelemaan omia tavoitteitaan sekä toimenpiteitä tavoitteiden saavuttamiseksi.

Osa 1

Ekososiaallinen sivistys Tampereen perusopetuksessa

Miten ekososiaalisen sivistyksen pohjaa juurrutetaan Tampereen kaupungin perusopetuksessa? Keitä ovat ne keskeiset ihmiset, joiden työpöydälle juurruttaminen kuuluu? Miten ekososiaalinen sivistys kytkeytyy kaupunkistrategiaan? Seuraavilla dioilla esitellään materiaali, joka on koottu opetushenkilöstön, rehtoreiden ja sivistyshallinnon työn tueksi.

TARINA

Rohkeita tekoja

Suomalainen koulu ja sen kulttuuri on yksi ensimmäisistä ekosysteemeistä, johon me kaikki liitymme. Koululla ja kasvatuksella on ainutlaatuinen rooli kestävän elämäntavan, ekososiaalisen sivistyksen ja hyvän elämän suunnannäyttäjänä – mahdollisuus rakentaa muutosta.

Se vaatii rohkeita tekoja. Sitä, että vaalimme arvostavaa vuorovaikutusta ja yhteyttä ympäristöömme – toisiimme ja luontoon. Se tarvitsee toistoja, havahduttavia hetkiä, tukea ja kannustusta kasvuun sekä ajattelun muutosta. Se vaatii toivon vahvistamista maailmankriisien keskellä, yhteistyön rakentamista, arjen tietoisia valintoja ja ennen kaikkea tahtoa tehdä asiat toisin.

Luonnon ja ihmisten hyvinvointi vaatii rohkeita tekoja – vain siten voimme turvata elinkelpoisen planeetan tuleville sukupolville ja eliökunnalle.

Avainsanat: ihmistenvälisyys, kohtuullisuus ja vastuullisuus

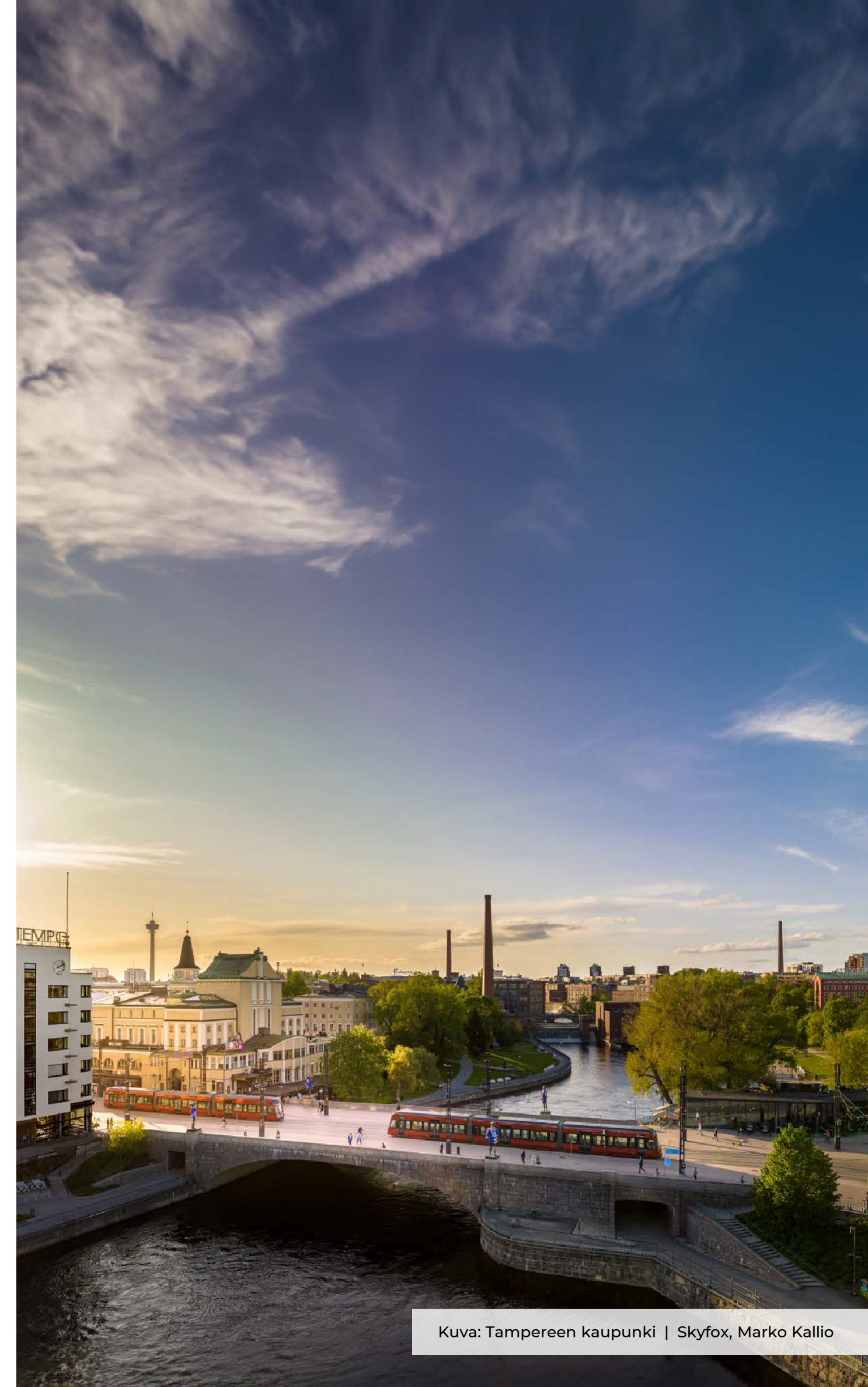
YDINVIESTI

**Teemme rohkeita tekoja luonnon ja
ihmisten hyvinvoinnin eteen ja
näytämme suuntaa hyvälle elämälle.**

Tampereen strategia 2030 – Tekemisen kaupunki (valtuustokausi 2022–2025)

Tampere on rohkeasti uudistuva tekemisen kaupunki. Myös kaupungin strategiset painopisteet tukevat kestävän elämäntavan ja ekososiaalisen sivistyksen juurtumista perusopetuksessa.

- 1. Yhdenvertaiset yksilöt**
- 2. Tekevät yhteisöt**
- 3. Hiilineutraaleja tekoja**
- 4. Tulevaisuuden edelläkävijyyttä**
- 5. Rohkeasti uudistuva kaupunki**

Ekososiaalinen sivistys Tampereen perusopetuksessa

Sivistyshallinto

Tampere on rohkeasti uudistuva, tekemisen kaupunki.

Mahdollistamme perusopetuksen vaikuttavan roolin hyvän elämän, sivistyksen ja tulevaisuuden rakentamisessa.

Rehtorit

Mahdollistamme ja johdamme hyvän elämän ja tulevaisuuden rakentamista.

Arkeamme ohjaavat ihmisten välisyys, kohtuullisuus ja vastuullisuus.

Opetushenkilöstö

Näytämme suuntaa arjen sivistykselle.

Ylläpidämme toivoa ja rakennamme luottamusta.

Ekososiaalinen sivistys Tampereen perusopetuksessa

Sivistyshallinto

Tampere on rohkeasti uudistuva, tekemisen kaupunki.

Olemme kaupunkiorganisaatio ja työyhteisö, joka on tunnettu vaikuttavista teoistaan liittyen luonnon, monimuotoisuuden ja ihmisten hyvinvoinnin eteen.

Mahdollistamme perusopetuksen vaikuttavan roolin hyvän elämän, sivistyksen ja tulevaisuuden rakentamisessa.

Kaikessa tekemisessämme vaalimme ihmisten välistä yhteistyötä, resurssien kohtuullista hyödyntämistä sekä vastuullisia valintoja.

Rehtorit

Mahdollistamme ja johdamme hyvän elämän ja tulevaisuuden rakentamista.

Meihin luotetaan ja osaamistamme arvostetaan. Mahdollistamme opetushenkilöstön onnistumisen, tuemme lasten ja nuorten kasvua ja rakennamme luottamusta tulevaisuuteen.

Arkeamme ohjaavat ihmisten välisyys, kohtuullisuus ja vastuullisuus.

Se tarkoittaa, että vaalimme arvostavaa vuorovaikutusta työyhteisössä ja opetuksessa, käytämme resursseja viisaasti ja tunnistamme roolimme vaikuttajina nykyisten ja tulevien sukupolvien elämänpolulla.

Opetushenkilöstö

Näytämme suuntaa arjen sivistykselle.

Pedagogiikan ammattilaisina autamme lapsia ja nuoria löytämään omat yksilölliset vahvuutensa. Vahvistamme eettistä, kestävän elämäntavan ajattelua, joka lisää ihmisten, yhteisöjen ja luonnon hyvinvointia.

Ylläpidämme toivoa ja rakennamme luottamusta.

Ylläpidämme toivoa kriisien keskellä ja vahvistamme luottamusta tulevaisuuteen. Tuemme lasten ja nuorten kasvua vastuullisiksi, ympäristöään ja toisiaan kunnioittaviksi yksilöiksi.

Teemme rohkeita tekoja luonnon ja ihmisten hyvinvoinnin eteen ja näytämme suuntaa hyvälle elämälle.

Juurruttaminen arjessa

Katso myös Osa 3 "Rohkeita tekoja kouluarjessa", joka antaa ehdotuksia ekososiaalisen sivistyksen toteutumiselle kouluarjessa

Ekososiaalista sivistystä juurrutetaan kolmella tasolla perusopetuksen arjessa.

Juuruttamisen tasot konkretisoivat ja helpottavat ekososiaalisen sivistyksen johtamista perusopetuksessa – jokaisella työntekijällä toimenkuvasta riippumatta on merkittävä rooli.

Strategisella tasolla tunnistetaan ekososiaalisen sivistyksen tarve ja asetetaan sen pohjalta pitkän aikavälin tavoitteet esimerkiksi lukuvuodelle. Tälle tasolle kiinnittyy myös oma rooli suunnannäyttäjänä ja kasvoina ekososiaalisen sivistyksen arvomaailmalle arjen viestinnässä ja vuorovaikutuksessa.

Toimintakulttuurin tasolla on tärkeää tunnistaa oma rooli ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuuksien (ihmistenvälisyys, kohtuullisuus ja vastuullisuus) ja kestävän elämäntavan arvojen tuomisessa perusopetuksen arkeen. Tähän liittyvät keskeisesti esim. vuorovaikutuksen ja kohtaamisen tavat sekä yhteistyön toimintamallit.

Työn tekemisen tasolla korostuu, miten ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuudet ja kestävä elämäntapa toteutuvat arjen toiminnassa erilaisten tekojen, valintojen ja hankintojen kautta – eli mille annetaan aikaa, panosta ja resurssia.

Sivistyshallinto

Strateginen taso

- Vastaamme siitä, että ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuudet näkyvät opetussuunnitelmissa mahdollisimman konkreettisesti.
- Juurrutamme ekososiaalisen sivistyksen vaikutusten arviointia päätöksentekoon kaupunkitasolla. Tärkeää on, että ulottuvuudet tulevat huomioiduksi päätöksissä.
- Annamme kasvot perusopetuksen päätöksenteolle ja vahvistamme merkityksen tunnetta.

Toimintakulttuurin taso

- Keskustelemme kestävän elämäntavan arvoista kohtaamisissa kaupungin eri toimijoiden kanssa.
- Lisäämme omalla vuorovaikutuksellamme ymmärrystä keskusteluissa ja kohtaamisissa. Konkretisoimme puheen ja tekojen tasolla, mitä ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuudet tarkoittavat arjessa.
- Vahvistamme vuorovaikutteisuutta, yhteistyötä ja ihmistenvälisyyttä omalla esimerkillämme (esim. palaverit, kohtaamiset).

Työn tekemisen taso

- Varmistamme resurssien jakautumisen niin, että ekososiaalisen sivistyksen arvojen mukainen työ toteutuu ja on mahdollista.

Rehtorit

Strateginen taso

- Tuemme ja ohjaamme opetussuunnitelman toteuttamista kaupungin linjausten mukaisesti kouluissa. Näin myös johdamme ekososiaalisen sivistyksen arvojen juurruttamista koulujen arkeen.
- Annamme kasvot koulun päätöksenteolle ja toimintakulttuurille.
- Olemme keskeisessä roolissa esimerkin näyttäjinä. Tuomme kestävän elämäntavan merkitystä ja arvoja esille omassa viestinnässämme ja luomme merkityksen tunnetta.
- Huolehdimme ja vaikutamme ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuuksien näkymiseen koulun opetustarjonnassa ja lukujärjestyksissä yhteistyössä opetushenkilöstön kanssa.

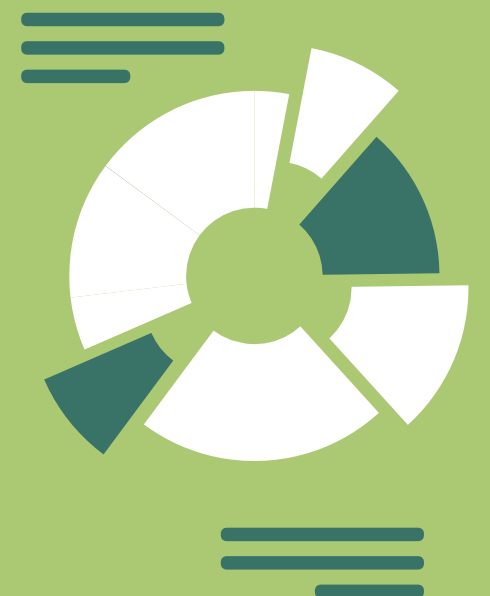
Toimintakulttuurin taso

- Vaalimme arvostavaa vuorovaikutusta.
- Vahvistamme omalla esimerkillämme vuorovaikutteisuutta, yhteistyötä ja ihmistenvälisyyttä arjessa (esim. kohtaamiset ja läsnäolo koululla).
- Huolehdimme työyhteisön kuulemisen käytänteistä (esim. palaute, kasvokkaiskeskustelut, kehityskeskustelut, palaverit), ja rakennamme sitä kautta vuorovaikutusta, luottamusta ja ihmistenvälisyyttä konkreettisesti arjessa.

Työn tekemisen taso

- Mahdollistamme opetushenkilöstön onnistumisen tarjoamalla riittävästi tukea ja resursseja.
- Olemme päävastuussa vastuullisuuden toteutumisesta koulun hankinnoissa. Ohjaamme kouluyhteisöä kohtuulliseen resurssien käyttöön esimerkiksi koulutarvikkeiden osalta.

Opetushenkilöstö

Strateginen taso

- Näytämme lapsille ja nuorille suuntaa hyvälle ja kestäväälle elämälle ja rakennamme luottamusta tulevaisuuteen.
- Otamme oman opetuksen suunnittelussa huomioon, miten kestävän elämäntavan ja ekososiaalisen sivistyksen arvot linkittyvät opetussisältöihin vuositasolla.
- Luokkahuoneissa toimimme esimerkkinä ja annamme kasvot ekososiaalisen sivistyksen arvoille ja ulottuvuuksille.

Toimintakulttuurin taso

- Vaalimme toisia arvostavaa ja kunnioittavaa vuorovaikutusta luokkahuoneessa ja työyhteisössä.
- Lisäämme omalla vuorovaikutuksellamme ymmärrystä keskusteluissa ja kohtaamisissa. Konkretisoimme puheen ja tekojen tasolla, mitä ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuudet tarkoittavat arjessa.
- Vahvistamme omalla asiantuntijuudellamme oppilaiden uteliaisuutta kestävää elämäntapaa kohtaan.

Työn tekemisen taso

- Mahdollistamme oppilaiden kasvua ja onnistumisia arjessa. Tuemme heitä yksilöinä ja autamme heitä löytämään vahvuutensa.
- Ohjaamme oppilaita kestäviin valintoihin arjessa (esim. tarvikkeiden käyttö, kouluruokailu, kierrätys).
- Jaamme tietoa ja hyviä käytäntöjä opetushenkilöstön kesken ja autamme toisiamme onnistumaan (esim. yhteisopettajuus, tiimit, opettajakokoukset, koulupolut).

Kysymykset itsereflektoinnin ja keskustelun tueksi

Mitä kestävät elämäntavat
ja ihmistenvälisyys
merkitsevät minulle?

Millä tavoin ekososiaalisen
sivistyksen ulottuvuudet
näkyvät omassa työssäni?

Missä kohdissa voin itse edistää muutosta
ja vaikuttaa? Tunnistanko nämä kohdat?
Onko vastuuni minulle selkeä?

Millaista lisätietoa
ja tukea tarvitsen?

Miten voin auttaa
ja tukea muita?

Osa 2

Ekososiaalisen sivistyksen polku

Millainen on ekososiaalisen sivistyksen polku? Miten ekososiaalisesti sivistynyt ihminen toimii arjessaan? Millaiselle arvopohjalle toiminta rakentuu? Minkälaista kestävyysosaamista ekososiaaliseen sivistykseen kuuluu? Tässä kappaleessa esitellään lyhyesti EU:n GreenComp, joka on kokonaisvaltainen lähestymistapa elinikäiseen kestävyystietojen ja taitojen oppimiseen. Kappaleessa esitettyyn infograafiin on tiivistetty Tampereen perusoeptuksessa toimivan, ekososiaalisesti sivistyneen kasvattajan tekoja, toimintaa ja arvoja, jotka ovat linjassa EU:n GreenCompissa määritellyn kestävyysosaamisen kanssa.

GreenComp, kestävyysosaamisen viitekehys (EU, 2023)

- Euroopan komissio on asettanut ympäristökestävyyden edistämisen yhdeksi oppimisen tärkeimmistä tavoitteista tulevina vuosina.
- GreenComp on useiden asiantuntijoiden ja sidosryhmien yhteistyön pohjalta laadittu eurooppalainen määritelmä kestävyysosaamiselle ja perusta elinikäiselle oppimiselle.
- Määritelmän mukaan kestävyysosaaminen koostuu 12 kestävyystaidosta, jotka on jaoteltu neljään osaamisalueeseen:

1. Kestävyysarvojen ilmentäminen:

- kestävyiden arvostaminen
- oikeudenmukaisuuden tukeminen
- luonnon tärkeyden tunnustaminen

2. Kestävyyden monitahoisuuden hallinta

- järjestelmälähtöinen ajattelu
- kriittinen ajattelu
- ongelman rajaaminen

3. Kestävien tulevaisuuksien visiointi

- tulevaisuuslukutaito
- sopeutumiskyky
- tutkiva ajattelu

4. Kestävyystoiminta

- poliittinen toimijuus
- yhteistyö
- yksilön aloitteellisuus

- Tavoitteena on edistää kestävyysajattelua sekä auttaa välittämään ja kehittämään niitä tietoja, taitoja ja asenteita, jotka tukevat empaattista, vastuullista ja punnittua ajattelua, suunnittelua ja toimintaa maapallomme hyväksi.

Lue lisää: Euroopan komissio, Yhteinen tutkimuskeskus, GreenComp, Kestävää kehitystä koskeva eurooppalainen osaamiskehys, Euroopan unionin julkaisutoimisto, 2022, <https://data.europa.eu/doi/10.2760/595099>

Ekososiaalisen sivistyksen polku

Ihmistenvälisyys | Kohtuullisuus | Vastuullisuus

TEOT JA TOIMINTA ARJESSA

ARVOPOHJA JA OPPIMINEN

Rakennan ihmistenvälisyyttä vaalimalla yhteistyötä ja arvostavaa vuorovaikutusta kaikissa kohtaamisissa.

Vahvistan omaa ja oppilaiden luontosuhteen syntymistä ja syventymistä, esimerkiksi viemällä oppitunteja ulos.

Näytän ja käytän erilaisia esimerkkejä kestävästä elämästä ja hyvästä arjesta esimerkiksi ruokailun ja liikkumisen valinnoilla.

Hyödynnän resursseja, kuten materiaaleja kohtuullisesti.

Ylläpidän toivoa ja vahvistan luottamusta tulevaisuuteen esimerkiksi sillä, miten puhun.

Vahvistan uteliaisuutta kestävä elämäntapa kohtaan (kollegat, oppilaat, vanhemmat).

Arvioin ekososiaalisen sivistyksen mahdollisuuksia omassa työssäni ja eri oppiaineissa (sisällöt, oppimisympäristöt, yhteisopettajuus jne.).

Arvostan monimuotoisuutta sekä edistän yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa.

Tunnistan opetussuunnitelman arvopoerustan ja koulun roolin kestävien elämäntapojen edistämisessä.

Olen osallistunut työyhteisössäni keskusteluun toimintaamme ohjaavista arvoista.

Lisään omaa tietoa ja ymmärrystä ihmisestä osana luontoa ja osana lajien välistä verkostoa.

Lisään omaa tietoa ja ymmärrystä kestävästä elämäntavoista.

Reflektoin omia tunteitani ja asenteitani liittyen tulevaisuuteen ja nykyistä elämäntapaa haastaviin uhkiin (esim. ilmastokriisiin).

Reflektoin, mitä ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuudet merkitsevät minulle henkilökohtaisesti.

Arvioin, missä ja miten ekososiaalisen sivistyksen ulottuvuudet ovat läsnä omassa työssäni.

Hyväksyn teeman monitahoisuuden ja kompleksisuuden, mutta löydän tapoja toteuttaa kestävyyttä omalla tavallani.

Osa 3

Blogisarja: Rohkeita tekoja kouluarjessa

Tämä osa kokoaa yhteen blogitekstit, jotka on julkaistu Tampereen perusopetuksen uutisissa kerran kuukaudessa lukuvuosina 2023-24 ja 2024-25. Blogisarja sai alkusysäyksensä valtakunnallisesta Sivistyksen teemavuodesta (2024), joka nostettiin Tampereen perusopetuksessa ekososiaalisen sivistyksen teemavuodeksi. Blogeissa tuodaan esiin ekososiaalisen sivistyksen arvopohjaa ja konkreettista toimintaa koulujen arjen tasolla. Jokaisen tekstin lopusta löytyy käytännön vinkit kouluihin, lisälukemista, sekä linkitys EU:n GreenComp osaamiskehykseen.

Sisällys

- 1. Rohkeita tekoja kouluarjessa** – *Roosa Ritola*
- 2. Ekologisesti kestävä elämäntapa on sivistystä** – *Roosa Ritola ja Sara Komulainen*
- 3. Moniäänisyys laajentaa hyvän elämän mahdollisuuksia** – *Sara Komulainen*
- 4. Liikkuminen ja harrastaminen aineettoman hyvinvoinnin tukena** – *Roosa Ritola ja Sara Komulainen*
- 5. Turvallisemman tilan periaatteet – työkalu itsereflektioon** – *Sara Komulainen*
- 6. Mielihyvä lisääntyy empatian kautta vastuullisesti** – *Sara Komulainen*
- 7. Planetaarinen ruokakasvatus edistää terveyttä, hyvinvointia ja systeemistä ajattelua** – *Sara Komulainen ja Roosa Ritola*
- 8. Taide avaa oven liioittelulle ja miksi-kysymyksille** – *Sara Komulainen ja Roosa Ritola*
- 9. Yhteisöllisyys avaimena toimivaan arkeen ja rohkeisiin tekoihin** – *Saija Pitkänen ja Roosa Ritola*
- 10. Vuosi 2050 on parempi kuin nykyhetki. Voin vaikuttaa tulevaisuuteen.** - *Tytti Suopelto ja Johanna Rantala*
- 11. Kurkistus työelämään ja tulevaisuuden työelämätaitoihin** - *Ville Lähdesmäki ja Roosa Ritola*
- 12. Luonto-oppimisympäristön voima: kannustava opetus ja ympäristöahdistuksen hallinta** – *Jenni Skaffari ja Taru Lindgren*
- 13. Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataidot näkyvät ja tuntuvat koulun arjessa** – *Tanja Sarkkio ja Saija Männistö*
- 14. Radikaalisti kiireetön kasvattaja** – *Sara Komulainen*

Johdanto: Rohkeita tekoja kouluarjessa

Osana opetus- ja kulttuuriministeriön nimeämää Sivistyksen teemavuotta (2024) Tampereen perusopetuksen uutisissa ilmestyi kerran kuukaudessa kirjoitus ekososiaalisesta sivistyksestä osana kouluarkea. Kirjoittajina ovat toimineet ekososiaalisen sivistyksen tutoropettajia sekä ekososiaalisen sivistyksen projektipäällikkö, joilla on monipuolinen kokemus perusopetuksen kestävyyskasvatuksesta.

Juttusarjassa on tuotu esiin laajalla skaalalla Tampereen perusopetuksen henkilökunnan asiantuntemusta ja osaamista. Juttusarja kokoaa myös Tampereen perusopetuksessa vuosina 2023 ja 2024 käynnissä olleiden kestävyyskasvatushankkeiden (OPH) myötä tehtyä työtä ja sanoittaa hankkeiden aikana syntyneitä ideoita, ajatuksia ja toimintaa yhä laajenevalle joukolle. Jutuissa on lisäksi mukana EU:n kestävyysosaamista kuvaavassa viitekehyksessä GreenCompissa esitetyjä tieto-, taito- ja asennelausekkeita. Lausekkeet havainnollistavat, miten laajasti kestävyysosaaminen on läsnä perusopetuksen arjessa, pedagogiikassa, toimintakulttuurissa ja johtamisessa.

Juttusarjassa halusimme tavoittaa Sivistyksen teemavuoden tavoitteen, päivittämällä arkisivistyksen käsitteen nykypäivään sekä teemavuoden sydämen, yhdessä oppimisen toisistamme ja ympäristöstä huolehtiaksemme. Kirjoituksissa keskitytään siihen, millaista on nykypäivän sivistys osana kasvatusta ja opetusta. Kirjoitukset luovat näkymää siitä, mitä kaikkea kuuluu sivistykseen ja miten Tampereen perusopetus on mukana uudistamassa kestävästä sivistyskäsitteestä.

Juttusarja on myös kurkistus siihen, millaisilla arkisilla teoilla ja valinnoilla voimme tehdä päivittäin näkyviksi opetuksen kantavia arvoja ja ekososiaalisesti kestävästä arkisivistystä koulussa.

Toivottavasti juttusarjassa jaetut ajatukset tarjoavat eväitä yhteiselle keskustelulle, vertaistukea arjen valintoihin ja inspiraatiota kehittää ekososiaalisesti sivistynyttä arkea yhdessä koko työyhteisön kanssa.

Kirjoittanut: Roosa Ritola

1. Vuorovaikutus ja aito kohtaaminen ovat sivistyksen kulmakiviä

Arvostava vuorovaikutus ja aito kohtaaminen arkisessa kanssakäymisessä ovat yhdessä oppimisen ja sivistyksen kulmakiviä. Oli kyse sitten kohtaamisista kollegoiden, oppilaiden tai muunlajisten kanssa, teemme jatkuvasti vuorovaikutuksessa päätöksiä, joilla on kauaskantoisia vaikutuksia itseemme ja ympärillämme oleviin.

Sivistyneen ihmisen perustaitoina voidaan pitää tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitoja, kykyä käyttää näitä taitoja omien tunteiden sanoittamiseen ja halua toisten näkökulmien aitoon huomioonottamiseen. Koulussa olemme jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristömme kanssa ja mokaileminen on väistämätöntä. Yhteiset käytänteet ja rehellinen ristiriitojen sanoittaminen auttavat koko kouluyhteisöä kehittämään empatiataitoja itseä ja muita kohtaan.

Tampereella vuorovaikutusta tuetaan arkisten tilanteiden lisäksi erityisillä tunne-, vuorovaikutus- ja turvataidoille (TUVUTU) omistetuilla tunneilla. Syksyllä 2023 Tampereen perusopetuksen 4. ja 6. luokan tuntikehystä täydennettiin lisäämällä 0,5 vuosiviikkotuntia TUVUTU-taitojen opettamiseen. Tuntien toteuttamisen tueksi laadittiin opetussuunnitelma ja kaikille avoin materiaalipaketti.

Kuva: Roosa Ritola

Kuva: Tytti Suopelto

Ihmistenvälisyys koulujen lukuvuosisuunnitelmissa lukuvuonna 2023–2024

Lukuvuonna 2023–2024 Tampereen perusopetuksen lukuvuosisuunnitelmiin lisättiin pohdintaosio ekososiaalisen sivistyksen toteutumisesta omassa yksikössä. Osiossa oli kolme kohtaa, joista yksi koski sitä, miten koulun toiminnassa ilmenee ihmistenvälisyys. Koulut vastasivat nostamalla esiin arkisia käytänteitään, joilla kouluyhteisöissä luodaan kestävää vuorovaikutusta ja tilaa tunteiden näyttämiselle.

Suunnitelmissa nousivat esille esimerkiksi tervehtiminen, kuulumisten kysyminen ja hymyilemisen merkitys päivittäisessä arjessa. Suunnitelmissa peräänkuulutettiin myös opettajien ja oppilaiden vastuuta kunnioittavan ja yhdenvertaisen ilmapiirin luomisessa, jotta kaikilla lapsilla syttyisi aito luottamus itseensä sekä mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa aktiivisesti kouluyhteisössä ja sen ulkopuolella.

Vastuullisuuden ja yksinkertaisilta vaikuttavien arkisten hyvien käytösten ylläpitäminen tietoisesti onkin tärkeää. Vuoden 2023 kouluterveyskyselyn mukaan noin viidennes yläkoululaisista nuorista, useammin tytöt kuin pojat, kokivat kyselyn hetkellä yksinäisyyttä ja erittäin heikkoa osallisuutta koulussa. Jokaisella meistä on velvollisuus vaikuttaa siihen, miten vuorovaikutus onnistuu omassa kouluyhteisössämme. Kuten **Juhani Räsänen** toteaa Koulu-podcastin jaksossa Koulu inhimillisenä kasvuyhteisönä: ”onnistunut vuorovaikutus on koulun arvon mitta”.

Kirjoittajat: Sara Komulainen ja Roosa Ritola

Vie käytäntöön:

Haasta itsesi ja luokkasi kysymään päivän aikana kolmelta lapselta kuulumisia ja kuuntelemaan kiireettömästi vastaukset.

Tamperelaisten koulujen lukuvuosisuunnitelmien (2024–2025) ekososiaalisen sivistyksen taulukosta poimittuja vastauksia kysymykseen, miten koulun toiminnassa ilmenee ihmistenvälisyys:

- Jokainen yhteisön jäsen pyrkii kohtaamaan toisensa kunnioittavasti ja tasa-arvoisesti. Tervehditään, puhutaan ystävällisesti, hymyillään, kysytään kuulumisia, osoitetaan eri tavoin, että toinen nähdään ja häntä arvostetaan.
- Kouluyhteisössämme opettajat ja oppilaat hyväksyvät omana itsenään uskontoon tai suuntautumiseen katsomatta. Jokainen voi toteuttaa itseänsä ja saa muilta ymmärrystä ja hyväksyntää.
- Yhteisön näkeminen laajempaan kuin pelkästään kouluna. Mm. vierailut päiväkodeissa ja vanhusten ulkoilutus palvelutaloissa.
- Opettajien yhteisöllisyyttä lisäävät esimerkiksi lukupiiri ja yhteiset liikuntatapahtumat.

Tutustu lisää:

- Kuuntele Koulu-podcast: [Juhani Räsänen osa 2 – Koulu inhimillisenä kasvuyhteisönä](#)
- Kouluterveyskyselyn (2023) tulokset: [Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2023 THL](#)
- Tunne-, vuorovaikutus-, ja turvataitojen opetusmateriaalit 4. ja 6. luokille [Materiaalit Eeventin sivulla](#)

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Näkee ja kokee, että ihmiset pystyvät elämään yhdessä ja kunnioittamaan muita elämänmuotoja. (Kestävyysarvojen ilmentäminen, Luonnon tärkeyden tunnustaminen)
- Tietää, miten tärkeää on, että yksilöillä ja organisaatioilla on riittävät mahdollisuudet tehdä yhteistyötä. (Kestävyystoiminta, Yhteistyö)

2. Ekologisesti kestävä elämäntapa on sivistystä

Jotta voimme vaalia hyvinvointia, oikeudenmukaisuutta ja hyvään elämään tähtäävää ihmistoimintaa, kaiken päätöksenteon taustalla tulee olla ymmärrys ihmisestä osana luontoa ja planeettamme ekologisen kestävyysrajoista.

Ihminen on osa luontoa ja täysin riippuvainen ekosysteemien elinvoimaisuudesta. Tämän ymmärtäminen on keskeistä ihmisenä kasvussa. (POPS, 2014)

Nykyinen elämäntyyliimme koettelee maapallon ekologista kantokykyä ja planeetan rajoja. Jatkuva planeetan kantokyvyn ylittäminen ja ylikulutuksen määrä konkretisoituvat joka vuosi maailman ylikulutuspäivänä, jota vietettiin vuonna 2023 elokuun toisena päivänä. Suomen osalta tämä laskennallinen ylikulutuspäivä osuu huhtikuun alkupuolelle. Karkeasti tämä tarkoittaa sitä, että suomalaisten vuosittainen osuus maailman uusiutuvista luonnonvaroista on käytetty loppuun jo ennen kuin alkuvuoden pakkaset ja kevätkelit ehtivät muuttua kesäksi. Loppuvuoden elämme velaksi ottaen luonnonvaroja tulevilta sukupolvilta.

Perusopetuksessa tältä ei voida sulkea silmiä: **kasvatus on merkittävässä roolissa luomassa ymmärrystä ja uudistamassa hyvinvointikäsitystä, jossa ihmisen mitta ei perustu kuluttamiseen tai omistamiseen vaan**

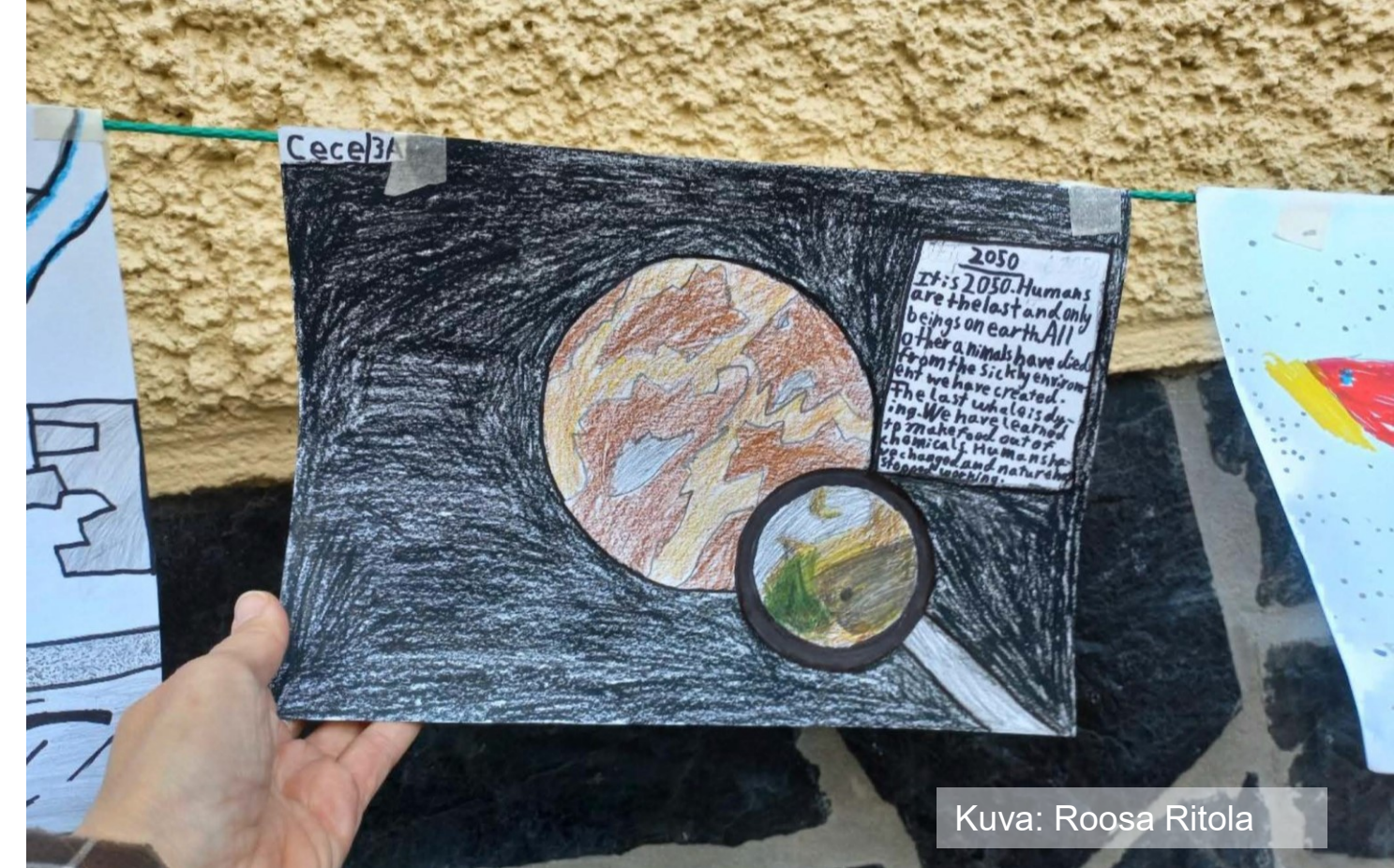
olemassaololle on mahdollista löytää syvempiä merkityksiä. Yksi konkreettinen keino tähän on luontosuhteen aktiivinen vaaliminen ja hyvinvoinnin tietoinen kiinnittäminen aineettomiin asioihin.

Koulussa luontoyhteyttä on helppo syventää esimerkiksi ulkona luonnossa pidetyillä oppitunneilla, rennommilla retkillä ja käymällä Luontokoulu Korennon Luontokoulupäivissä. Luonnossa liikkuminen ja opettaminen ei vahvista ainoastaan lasten luontosuhdetta, lasten luontokoulupäivät ovat myös opettajien luontotyöpäiviä.

Opetussuunnitelma edellyttää kaikkia opettajia huomioimaan perusopetuksen riippuvuuden ekosysteemien elinvoimasta. Koulun toimintakulttuurissa kohtuullisuutta voi vaalia esimerkiksi järkevällä materiaalien käytöllä, tavaroiden lainaamisella ja pidentämällä olemassa olevien käyttötavaroiden ikää pitämällä niistä hyvää huolta. Vastuullisuudessa voi harjaantua muun muassa tutustumalla tuotteiden alkuperään tai elinkaareen.

”Perusopetuksessa pohditaan kulutus- ja tuotantotavoissa ilmeneviä ristiriitoja suhteessa kestävään tulevaisuuteen sekä etsitään ja toteutetaan yhteistoimin ja pitkäjänteisesti elämäntapaamme korjaavia ratkaisuja. (POPS, 2014)”

Kirjoittajat: Roosa Ritola ja Sara Komulainen

Kuva: Roosa Ritola

Vie käytäntöön:

- Pitäkää oppitunti ulkona tai lähtekää retkelle havainnoimaan heräilevää kevättä.
- Yrittäkää olla viikko ottamatta uutta materiaalia koulun yhteiskäyttövarastoista. Laskekaa, kuinka monta uutta tarviketta tarvitsitte viikon aikana.
- Tutustukaa esimerkiksi ruuan tai vaatteiden elinkaareen Eetin valmiiden materiaalien avulla. [Oppimateriaalit – Eettisen kaupan puolesta ry](#)
- Ideoita ja tukea ulkona opettamiseen saa [Luontokoulu Korennon ympäristökasvattajilta](#).

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Tietää, että luonto on säilytettävä tuleville sukupolville luonnon itsensä vuoksi. (Kestävyysarvojen ilmentäminen, Oikeudenmukaisuuden tukeminen)
- Tietää, että ihmisten hyvinvointi, terveys ja turvallisuus ovat riippuvaisia luonnon hyvinvoinnista. (Kestävyysarvojen ilmentäminen, Luonnon tärkeyden tunnustaminen)

3. Moniäänisyys laajentaa hyvän elämän mahdollisuuksia

Vuonna 2017 tutkin kandidaatin työssäni kolmannen luokan äidinkielen oppikirjoissa olevien hahmojen moninaisuutta sukupuolen, etnisen taustan ja vammaisuuden näkökulmasta. Tutkimuksen aikana havaitsin, että kirjoissa esiintyvien hahmojen rooleissa korostuivat erityisesti valkoiset, vammattomat henkilöhahmot, joista useimmiten aktiivisen tekijän roolin saivat pojat ja miehet.

Vaikka kandityöstäni on kulunut jo aikaa, aihe on edelleen ajankohtainen, sillä samansuuntaisiin havaintoihin ovat päätyneet muutkin aihetta tutkineet tieteentekijät. Vuonna 2023 **Tytti Honkanen** ja **Ronja Kontkanen** kävivät läpi pro gradussaan tällä hetkellä laajasti käytössä olevia viidennen luokan äidinkielen oppikirjoja.

Honkasen mukaan tutkimuksessa herätti mielenkiintoa se, että vaikka oppikirjat tulkitsevat saman opetussuunnitelman sisältöjä, ne olivat sisällöltään ja moniäänisyydeltään hyvin vaihtelevia. Sukupuolen näkökulmasta tyttöjen ja poikien saamien mainintojen määrä oli kirjoissa melko tasainen, mutta esimerkiksi muun sukupuolisuutta ei otettu kirjoissa juuri ollenkaan huomioon. Etnisiä vähemmistöjä esiintyi kirjoissa vaihtelevasti.

Ekososiaalisesti sivistyneen koulun tehtävä on tukea luonnon monimuotoisuutta myös ihmisyyden moninaisuuden näkökulmasta. Siinä missä ekologinen kestävyys on riippuvaista luonnon monimuotoisuudesta ja planetaarisista rajoista, ihmistenvälisyys ja sosiaalinen kestävyys ilmenevät kyyssämme vahvistaa tietoisesti sosiaalista ja kulttuurista moniäänisyyttä. Moniääninen ja monimuotoinen yhteisö pystyy ratkomaan viheliäisiäkin ongelmia, sillä muutoksen keskellä se pystyy tuottamaan uudenlaisia näkökulmia ja ennen näkemättömiä ratkaisuja muuttuviin tilanteisiin. Lisäksi yhteisön muutoskestävyys kasvaa, kun käsitys hyvästä elämästä ei ole vain yhden vallitsevan tarinan varassa.

Oppikirjojen analyysit paljastavat, ettei moniäänisten tekstien saatavuus ole kouluissa itsestäänselvyys. Honkanen huomauttaa, että jo moninaisuus itsessään on äärettömän moninaista: yhden vähemmistöryhmän kuvaaminen ei riitä kuvaamaan koko ihmisyyden kirjoa, jota oppilaat edustavat. On helppoa ajatella, että moninaisia kertomuksia tarjotaan, jotta oppilaat oppisivat näkemään erilaisuutta ympärillään. Todellinen merkitys on kuitenkin siinä, löytävätkö kaikki lapset mahdollisuuksia käsitellä omia kokemuksiaan kirjallisuuden kautta ja löytämään omaa kasvua vahvistavia kertomuksia hyvästä elämästä.

Koulukirjastojen tarjontaa arvioidessa tai oppikirjoja päivittäessä ei ole yhdentekevää, millaista kirjallisuutta lapsille tarjoamme. Jotta oppilailla on mahdollisuus kuulla moniäänisiä tarinoita, tarvitsemme tietoisesti valittuja tekstejä ja kertomuksia, joissa on edustettuina esimerkiksi sukupuolten, etnisyyden tai vammaisuuden omaäänisiä kertojia. Kirjavalinnat voivat parhaimmillaan tukea opetussuunnitelman ja ekososiaalisesti sivistyneen kasvatuksen toteutumista kestävästi ja inklusiivisesti. Tähän tarvitaan kuitenkin kriittisyyttä ja rohkeutta sillä hetkellä, kun valitsemme, millaisten tekstien äärelle johdatamme lapset.

Kirjoittaja: Sara Komulainen

Kuva: Roosa Ritola

Vie käytäntöön:

- Eläydy itsellesi vieraaseen rooliin ja silmäile läpi yksi kokonainen oppikirja. Löydätkö kirjasta roolihahmoja, joihin samaistua?
- Tehkää oppilaiden kanssa koulussanne saavutettavuuskävely. Millaista koulun tiloissa on liikkua, jos et esimerkiksi: Pystyisi käyttämään suomen kieltä? Pystyisi lukea? Pystyisi kulkemaan ilman apuvälineitä? Pystyisi käyttämään näköaistia? Pystyisi käyttämään käsiäsi?

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- On valmis pohtimaan kestävyysshaasteita ja -mahdollisuuksia eri näkökulmista. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Tutkiva ajattelu)
- Pystyy tunnistamaan erilaisia elämäntapoja ja kulutustottumuksia, jotka tukevat luonnonvarojen säilymistä, ja mukautumaan niihin. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Sopeutumiskyky)

Tutustu lisää:

- Oppikirjojen kuvaama moninaisuus tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta rakentamassa: Monimenetelmällinen tutkimus viidennen vuosiluokan suomen kielen ja kirjallisuuden oppikirjojen moninaisuudesta – [Trepo \(tuni.fi\)](#) [Oppikirjojen kuvaama moninaisuus tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta rakentamassa : Monimenetelmällinen tutkimus viidennen vuosiluokan suomen kielen ja kirjallisuuden oppikirjojen moninaisuudesta – Trépo](#)
- Kirjavinkit – Rauhankasvatusinstituutti [Kirjavinkit – Rauhankasvatusinstituutti](#)
- Lasten- ja nuortenkirjoja ilmastonmuutoksesta | Kirjasampo [Lasten- ja nuortenkirjoja ilmastonmuutoksesta | Kirjasampo](#)

4. Liikkuminen ja harrastaminen aineettoman hyvinvoinnin tukena

Kun alamme kiinnittää huomiota kestäviin elämäntapoihin, asiat kehystetään helposti jostakin luopumiseksi. Vuonna 2024 yhdeksäsluokkalaiset nuoret pohtivat esimerkiksi Vaikuta! -päivillä, että ekologisesti kestävä elämä vaatisi heiltä luopumista autoilusta ja sitä kautta haaveesta saada oma auto. Jos pysähdymme tarkastelemaan kestävää elämäntapaa ekososiaalisen sivistyksen näkökulmasta, saavutetuista eduista luopumisen sijaan ajatus vähemmästä ja laadukkaammasta voikin alkaa tuntua houkuttelevammalta vaihtoehdolta.

Kestävät elämäntavat luovat parhaimmillaan hyvinvointia sekä itselle että ympäristölle. Yksi tällainen tapa on esimerkiksi koulu- ja työmatkojen kulkeminen pyörällä tai kävellen. Päivittäisten matkojen kulkeminen omin voimin vähentää riippuvuutta fossiilisista polttoaineista ja vaikuttaa positiivisesti kaupunki-ilman laatuun. Kaupunkiympäristössä omin voimin kulkeminen edesauttaa kaikkien kaupunkilaisten viihtyvyyttä vähentämällä ruuhkia, melua ja pitkällä aikavälillä moottoriajoneuvoille varattua kaupunkitilaa.

Kaikille yhteisten hyötyjen lisäksi liikkuminen tuo tietenkin paljon hyvää itse liikkujalle. Arkinen kulkeminen esimerkiksi pyörällä tai vaikka skeittilaudalla lisää mielen ja kehon hyvinvointia kuin itsestään. Koulussa oppilaat ja aikuiset ovat jatkuvasti kovan kognitiivisen kuormituksen alla. Vaihtuvat oppiaineet, päivän aikaiset sosiaaliset tilanteet ja itsesäättely

vaativat kaikilta kouluyhteisön jäseniltä psyykkistä kestävyyttä. Psyykkinen ja fyysinen hyvinvointi ovat jatkuvassa vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. **Kun annamme keholle arkista huolenpitoa, annamme sivutuotteena myös mielelle mahdollisuuden löytää uusia ajatusketjuja ja keinoja palautua päivän työstä.**

Koulu- ja työmatkaliikkumisen lisäksi ekososiaalista sivistystä voi vaalia lähiympäristön kaikille avoimissa liikuntapaikoissa. Kaupunkiin piilotetut lukemattomat kentät, puistot, polut ja leikkipaikat edustavat tiloja, joissa kenellä tahansa on mahdollisuus harrastaa ja liikkua. Esimerkiksi näissä paikoissa kohtaaminen ja harrastaminen mahdollistavat aineettoman hyvinvoinnin jakamisen lähes rajattomasti.

Ulkona liikkuminen ja harrastaminen eivät vaadi varallisuutta, kieltä tai laitteita, jotka perustuisivat luonnonvarojen kestäättömälle käytölle tai omistamiselle. Ulkona liikkuminen on aina saatavilla olevaa pääomaa, joka on käytettävissä pitkin elämää elämäntilanteesta ja muuttuvista ympäristöistä huolimatta.

Tampereella on lupa liikkua

Koulussa omin voimin taitetut matkat vierailukohteisiin ja liikuntapaikoille lisäävät lasten ja nuorten rohkeutta ja kykyä liikkua lähiympäristössä itsenäisesti sekä luottamusta omaan

kehoon. Vaikka matka tuntuisi pitkältä, yhdessä kuljettu reitti voi myöhemmin tuntua tutulta ja turvalliselta. Onhan se jo aiemmin kuljettu porukalla. Kävelemisen lisäksi mahdollinen pyörällä liikkuminen kouluaikana edistää lasten mahdollisuuksia itsenäiseen liikkumiseen. Aktiivinen pyörien käyttö koulussa antaa hyvän syyn pitää kotona olevat pyörät ajokuntoisina ja huollettuina ja näin lasten ja nuorten käytössä myös vapaa-ajalla.

Koulussa omin voimin taitettujen matkojen lisäämistä voi jokainen aikuinen tehdä joustavasti osana arkista koulutyötä. Opettajien työn tueksi Tampereen kaupunki tarjoaa kaikille perusopetuksen oppijoille ja henkilökunnalle mahdollisuuksia ja kannustusta kokeilla erilaisia harrastuksia ja liikunnan muotoja osana koulun toimintaa. Tampereen kaupungin Lupa liikkua Lupa harrastaa –toiminta tarjoaa peruskoululaisille lajikokeiluja koulupäivien aikana sekä kouluajan ulkopuolista avointa harrastustoimintaa. Samalla se tarjoaa lajikokeiluja ja liikuntamahdollisuuksia henkilöstön työhyvinvoinnin ylläpitämiseksi. Lupa liikkua Lupa harrastaa -toiminnan kautta osallistujat voivat löytää uusia harrastamisen ja liikkumisen tapoja, joita jatkaa myöhemmin itsenäisesti.

Kirjoittajat: Roosa Ritola ja Sara Komulainen

Vie käytäntöön:

- Tutustukaa luokkanne kanssa koulun omaan koulumatkakarttaan, tai tutustukaa käytännössä koulun lähiympäristöön pyöräilyn ja kävelyn näkökulmasta. Mikä on eri ikäisten oppilaiden mielestä sopiva aika ja matka käveltäväksi/pyöräiltäväksi kouluun? Millaisia vaaranpaikkoja lähiympäristössä on? Muuttuvatko reitit, jos reitille annetaan erilaisia kriteerejä: Mikä on nopein reitti? Mikä kaunein? Millä reitillä on vähiten tien ylityksiä? Millä reitillä voit kulkea vähiten asfaltoitua tietä pitkin? Koulumatkakartat löytyvät [Tampereen kaupungin sivuilta](#).
- Pitäkää käsityötunnilla tai välitunnin aikana polkupyöränhuoltotunti. Polkupyöränhuoltoon tarvittavia välineitä on Tampereella jo 19 koulussa.
- Pitäkää huolta koulun pyöräparkkien saavutettavuudesta kaikkina vuodenaikoina. Pyytäkää oppilailta kommentteja pyöräparkkien toimivuudesta vuoden aikana.
- Järjestäkää kilometrikisoja tai liikkuen kouluun -teemaviikkoja ja kerätkää luokalle kertyneet omin voimin kuljetut matkat taulukkoon. Mikä luokka onnistuu saamaan eniten kuljettuja matkoja kasaan esimerkiksi kahdessa viikossa? Voittaako sittenkin henkilöstö kilometriskaban?

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Tietää, mitkä oman elämäntavan osa-alueista vaikuttavat merkittäväällä tavalla kestävyteen ja vaativat sopeutumista (esim. lentomatkailu, auton käyttö, lihan kulutus, pikamuoti). (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Sopeutumiskyky)
- On kiinnostunut ympäristön, ihmisen toiminnan ja kestävyiden välisistä yhteyksistä ja halukas tutkimaan niitä (Kestävyiden monitahoisuuden hallinta, Kriittinen ajattelu)

Kuvat: Roosa Ritola

5. Turvallisemman tilan periaatteet – työkalu itsereflektioon

Joka vuosi monessa koulussa ja luokassa käytetään paljon aikaa luomalla tai kertaamalla yhteisiä toimintaohjeita ja pelisääntöjä.

Toimintakulttuurin sanoittaminen sekä pelisäännöistä sopiminen onkin hyvä mahdollisuus vahvistaa ekososiaalista sivistystä tukevia käytänteitä yhteisessä arjessa. Tampereella kaupunki on sitoutunut tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja ihmisoikeuksien edistämiseen kaikissa yksiköissä. Kouluissa näiden teemojen käsittelyä ohjaavat tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelmat, joiden päivittäminen ja toteuttaminen on kaikkien koulujen vastuulla. Vuonna 2024 Tampereen yhdeksi kaupunkitasoiseksi tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta lisääväksi toimenpiteeksi suunnitelmiin kirjattiin turvallisemman tilan periaatteiden luominen jokaisessa koulussa ja luokassa.

Turvallisemman tilan periaatteita gradussaan vuonna 2024 tutkineen **Elias Heikkilän** mukaan turvallisemman tilan periaatteet auttavat opettajaa ja oppilaita sitoutumaan oppimisympäristön aktiiviseen kehittämiseen yhdessä. Periaatteet eivät tarkoita kerran vuodessa tehtävää listaa kielletyistä asioista vaan aitoa sitoutumista turvallisuutta luovien ja heikentävien tekijöiden jatkuvaan tunnistamiseen ja luokkayhteisön vahvistamiseen sen hetkisiä toimintatapoja kriittisesti muokkaamalla. Työskentely auttaa oppilaita kahdella tavalla. Toisaalta turvallisemman tilan periaatteet auttavat havaitsemaan

turvallisuutta tukevia tekijöitä, ja toisaalta periaatteet ja yhteiset säännöt suojaavat koko luokkaa ja sen jäseniä turvallisuutta uhkaavilta tekijöiltä.

Heikkilän antaman esimerkin mukaan turvallisemman tilan periaatteita voi lähteä muokkaamaan luokassa esimerkiksi pohtimalla, millaisilla suojamuureilla turvallisuutta voitaisiin vahvistaa, jos oma luokka olisi linna ja yhteiset joukkuesäännöt olisivat sitä suojaava muuri. Millaisia erilaisia rakennuspalikoita muuri tarvitsisi oppilaiden sanoittamia uhkia vastaan? Yhteisen pohdinnan jälkeen luokassa päästään valitsemaan suurimmat ongelmakohdat, joiden ratkaisemiseen keskitytään vuorollaan toiminnan ja joukkuesääntöjen avulla.

Turvallisemman tilan periaatteet lisäävät oppilaiden kouluhyvinvointia ja kokemusta siitä, että luokassa on läsnä turvallinen, yhteiseen toimintakulttuuriin sitoutunut aikuinen. Heikkilän mukaan nämä tekijät parantavat esimerkiksi oppimistuloksia, lisäävät koulumotivaatiota ja vahvistavat oppilaiden taitoja ylläpitää turvallisuutta myös silloin, kun oma opettaja ei ole läsnä. Huomionarvoisena nostona Heikkilä huomauttaa, että turvallisempaa tilaa luodessa tärkeintä on yrittäminen. Toimintakulttuuri kehittyy jokaisen siihen kohdistuvan intervention myötä hieman paremmaksi, vaikkei tulokset olisikaan heti nähtävissä.

Kirjoittaja: Sara Komulainen

Kuva: Roosa Ritola

Vie käytäntöön:

- Tehkää oppilaiden kanssa yhdessä luokan säännöt. Jos ne on tehty aiemmin, ottakaa säännöt esille ja arvioikaa yhdessä, ovatko ne vielä ajankohtaiset ja voisiko niitä päivittää sopimaan paremmin tämänhetkisiin tarpeisiin. Päivittäkää säännöt yhdessä.
- Käykää oppilaiden kanssa yhdessä läpi koulun säännöt. Minkä säännön noudattamisessa oppilaat ovat huomanneet eniten ongelmia tai haasteita? Kerätkää kaikkien mielipiteet ylös ja pisteyttäkää säännöt niin, että löydätte kolme eniten ääniä saanutta ongelmakohtaa. Miettikää yhdessä ratkaisuehdotuksia ja uusia toimintamalleja toimimattomien tilalle.
- Ottakaa käyttöön ”viikon vahvuus” tai ”viikon hyvä teko”. Valitkaa yksi teema, jonka avulla vahvistatte yhdessä positiivista toimintakulttuuria.

Tutustu lisää:

- Heikkilä, Elias. 2024. ”Mä luulen, että täällä on ihan ok ilmapiiri” : Tapaustutkimus: Turvallisemman tilan kehittäminen luokkahuoneessa – toimintatutkimuksellinen interventio peruskoulukontekstissa. [Opinnäytteet - ylempi korkeakoulututkinto - Trepo \(tuni.fi\)](#)
- Tampereen kaupunki: [Turvallisen tilan periaatteet](#)

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Osaa luoda mahdollisuuksia yhteiselle toiminnalle eri yhteisöissä, sektoreilla ja alueilla. (Kestävyystoiminta, Yhteistyö)
- Osaa tunnistaa toimia ja aloitteita, jotka auttavat rakentamaan parhaaksi katsotun tulevaisuuden. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Tulevaisuuslukutaito)

6. Mielihyvä lisääntyy empatian kautta vastuullisesti

Ekososiaalisesti sivistyneen hyvän elämän tavoittelemisen haastaa olemisen tapoja, joihin olemme tottuneet. **Ekososiaalinen havahtuminen voi aiheuttaa sen, ettemme voi saada entisen kaltaista mielihyvää kuluttamiseen ja kilpailemiseen perustuvasta elämäntyylistä.** Ilmapiiri ja tottumus ohjaavat meitä kuitenkin helposti tavoittelemaan hyvää elämää juuri materiaalisen yltäkylläisyyden kautta, mikä voi aiheuttaa sen, että uuden elämäntavan rakentaminen arjessa voi itsessään alkaa kuluttaa inhimillisiä voimavaroja.

Hyvän elämän tavoittelemisen ei voi kuitenkaan perustua siihen, että kulutamme kohtuuttoman paljon voimavaroja kestävien valintojen tekemiseen saamatta siitä riittävästi nautintoa tuottavaa mielihyvää. Mielihyvä pitää yllä motivaatiota ja tuottaa iloa, mikä edesauttaa kestävyystoiminnan pitkäjänteisyyttä ja sitoutuneisuutta.

Millaista ekososiaalisesti kestävä mielihyvä sitten on, jos lakkaamme etsimästä sitä materiaalisista nautinnoista?

Voimme saada aineetonta mielihyvää esimerkiksi esteettisistä ja empaattisista kokemuksista, jotka tapahtuvat vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa. Empatian ja esteettisten kokemusten taustalla on aina ymmärrys omista tunteista sekä niiden hyväksyminen osana ihmisyyttä. Toisaalta empatian tunteminen vaatii kykyä ymmärtää ja arvostaa toisen kokemuksia, oli kyse sitten ihmisistä tai toislajisista eliöistä. Voisikin ajatella, että ekososiaalisesti sivistynyt ihminen on aina myös empaattisesti orientoitunut ihminen, sillä sivistys peräänkuuluttaa avarakatseisuutta ja empaattisuutta maailman moninaisuutta ja monimutkaisia toisiinsa kietoutuneita ilmiöitä kohtaan.

Kouluarjessa empatiaa voidaan harjoitella vuorovaikutuksessa toisten ihmisten ja ympäristön kanssa. Tunne- ja vuorovaikutustaitojen opettaminen luovat pohjan empatian kokemiselle samoin kuin osallistava päätöksenteko, joka vahvistaa kaikkien yhteisvastuullisuutta omassa kouluyhteisössä.

Empatia liittyy vahvasti myös vastuunottamiseen menneisyydestä, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Kun harjoittelemme kouluyhteisössä vastuunkantoa esimerkiksi kohtaamalla omasta toiminnasta syntyneet tunteet, materiaalin, jätteet ja vaikutukset lähiympäristöön, harjoittelemme samalla myötätuntoista hoivaa tulevaisuutta kohtaan ja itsemyötätuntoa, joka auttaa meitä kohtaamaan itsemme lisäksi myötätuntoisesti menneisyyden valintoja tehneet ihmiset.

Menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden kautta empatian vahvistaminen auttaa meitä ylittämään vallitsevan todellisuuden ja havahtumaan myönteisesti ympäröivään maailmaan sekä omiin vaikutusmahdollisuuksiin. Samalla empaattiset kokemukset tuottavat meille mielihyvää, jota voimme lisätä rajattomasti materiaalisen nautinnon sijaan.

Vie käytäntöön:

- Valitkaa viikon ajaksi jokaiselle oppilaalle luokasta yksi esine tai tavara, josta oppilaan pitää huolta kuin parhaasta ystävästään. Onko tavaralla oma paikka, jonne se palautuu aina käytön jälkeen? Miten esinettä voisi helliä, jotta sen työolot paranisivat?
- Valitkaa jokaiselle luokan oppilaalle koulun pihasta tai lähiympäristöstä yksi mieluisa paikka. Ottakaa mieluisaan paikkaan mukaan kirjoitusvihkot ja kirjoittakaa 10 minuutin ajan aikakirjoituksena ääniä, tuoksua ja tuntemuksia, joita paikassa voi aistia. Teksti saa olla tajunnanvirtaa kaikesta, mitä ympärillä tapahtuu.
- Pohtikaa, mikä on jokaiselle oppilaalle turvallinen paikka koulussa. Maalatkaa kuvataiteen tunnilla omat turvalliset paikat mahdollisimman tarkasti, mutta vain lempivärejä käyttäen.

Tutustu lisää:

- [Artikkeli Foster, Salonen & Keto - Kestävyystietoinen elämänorientaatio pedagogisena päämääränä](#)

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Haluaa toimia vastavuoroisesti yhteisönsä ja luonnon hyväksi. (Kestävyystoiminta, Yhteistyö)
- Osoittaa empatiaa kaikkia elämänmuotoja kohtaan. (Kestävyysarvojen ilmentäminen, Luonnon tärkeyden tunnustaminen)

7. Planetaarinen ruokakasvatus edistää terveyttä, hyvinvointia ja systeemistä ajattelua

Ruokakasvatus on yksi perusopetuksen läpileikkaava ilmiö, johon suurin osa kasvattajista törmää vähintään kerran päivässä koululounaan ääressä. Syksy 2024 oli ruokakasvatuksen osalta mielenkiintoinen, sillä suomalaiset ruoka- ja ravitsemussuositukset päivitettiin vastaamaan nykytiedon mukaista käsitystä terveyttä edistävästä ravinnosta. Ravitsemussuositusten lähtökohtana on planetaarinen ruokavalio, toisin sanoen suositukset ottavat huomioon ruuan terveystaikutusten lisäksi myös sen ympäristövaikutukset.

Lukuvuonna 2024–2025 jokaisella koululla kokoontui työryhmä pohtimaan ruokakasvatuksen nykytilaa erityisesti siihen suunnitellun nykytila.fi-arviointityökalun avulla. Myös oppilaskunnille annettiin tehtäväksi kouluruokailun arviointi ja kehittämisen ideointi.

Uusien ravitsemussuositusten myötä kasvattajilla on mahdollisuus miettiä, millaista on koulussa annettava planetaarinen ruokakasvatus ja miten planetaarista ruokatajua voi koulukasvatuksessa tukea. Planetaarista ruokatajua on muun muassa ymmärrys ruoan alkuperästä, sekä raaka-aineiden utelias yhdisteleminen ihmisen ja planeetan hyvinvointia tukevaksi ravinnoksi. Planetaarista ruokatajua edistää

kasvispainotteisen ruuan rakenteisiin ja makuihin tottuminen sekä kestävään ruokailuun liittyvä arvostava puhe.

Planetaarisen ruokavalion hyviin puoliin pääsee käsiksi jo pelkän linjastosta tarjottavan kouluruokailun kautta, mutta laajemman näkökulman ruuan reittiin maasta lautaselle tarjoaa muun muassa Ahlmanille rakentuneet kaikille avoimet seikkailupolut. Toisaalta planetaarista ruokakasvatusta on mahdollista lähestyä myös toisesta näkökulmasta.

On sanottu, että ihmisen paksusuoli on planeetan monimutkaisin, biologisesti ja ekologisesti monimuotoisin järjestelmä, jossa elää jopa 100 biljoonaa (10¹⁴) mikrobia. Huhtikuussa 2024 tutkijat **Marja Roslund, Olli Laitinen** ja **Aki Sinkkonen** julkaisivat kirjallisuuskatsauksen, jonka mukaan maaperän turvallisille mikrobeille altistuminen edesauttaa terveyttä muun muassa auttamalla ihmiskehon omien suolistomikrobien ja immuunipuolustuksen kehittymistä ja vaikuttamalla positiivisesti mielenterveyteen.

Tutkimusryhmä havaitsi omissa tutkimuksissaan, että jo yhden perheenjäsenen viljelyharrastus lisäsi koko perheen elimistössä olevien hyvien mikrobien määrää, mikäli perheenjäsen oli

tekemisissä monimuotoisen, mikrobirikkaan mullan kanssa. Planetaariseen ruokakasvatukseen voisikin helposti kuulua esimerkiksi terveyttä edistävien ruuan ja mikrobien monipuolisuuden lisääminen kasvattamalla luokahuoneessa luokan omia herneenversoja tai silmuja täydentämään lautasmaalia. Samoin opetuksessa voitaisiin hyödyntää entistä enemmän koulupuutarhoja ja saada näin planetaarisen ruokakasvatuksen hyödyt niin ravinnon, oppilaiden osallisuuden kuin hyvien mikrobienkin muodossa.

Kirjoittajat: Sara Komulainen ja Roosa Ritola

Kuva: Roosa Ritola

Vie käytäntöön:

- Tutustukaa planetaariseen lautasmalliin ja kokeilkaa syödä viikko planetaarisesti. Liha- ja kasvisruoan vastakkainasettelun sijaan keskittykää kokoamaan lautaselle monipuolisen, ravitsevan ja terveyttä edistävän ruokavalion rakennuspalikoita. [Kuva-arkisto - Ruokavirasto](#)
- Vierailkaa Ahlmanilla tai tutustukaa Ahlmanin Maasta lautaselle -seikkailupolun materiaalien avulla, millainen on ruuan reitti lautasillemme.
 - VIDEO: [AhlmanEdu - YouTube](#)
 - Oppimateriaalit: [Maasta-lautaselle-seikkailupolku.pdf \(mappa.fi\)](#)
- Hakekaa Maistuva koulu -ideapankista ideoita kouluruokailuun ja ruokakasvatuksen toteuttamiseen. Ideapankissa on oma osionsa myös kestäville ruokavalinnoille! [Ideapankki - Maistuva koulu](#)
- Tehkää ajatusharjoitus oman koulupuutarhan perustamista varten. Mitä se vaatisi, mitä se opettaisi, kuka puutarhan perustaisi, hoitaisi viljelyn ja korjaisi sadon? Kasvatan ruokaa itse! -oppaat kouluille on laadittu Juhannuskylän koulun viljelykokeilujen yhteydessä. [Kasvatan ruokaa itse Oppaat oppilaille ja opettajille \(Liite 1\) - MAPPA.fi](#)
- Rakentakaa kuvataiteen tunnilla uusien ruoka- ja ravitsemussuositusten mukaiset lautasmallit ja laittakaa ne ruokalan seinälle kaikkien nähtäväksi.

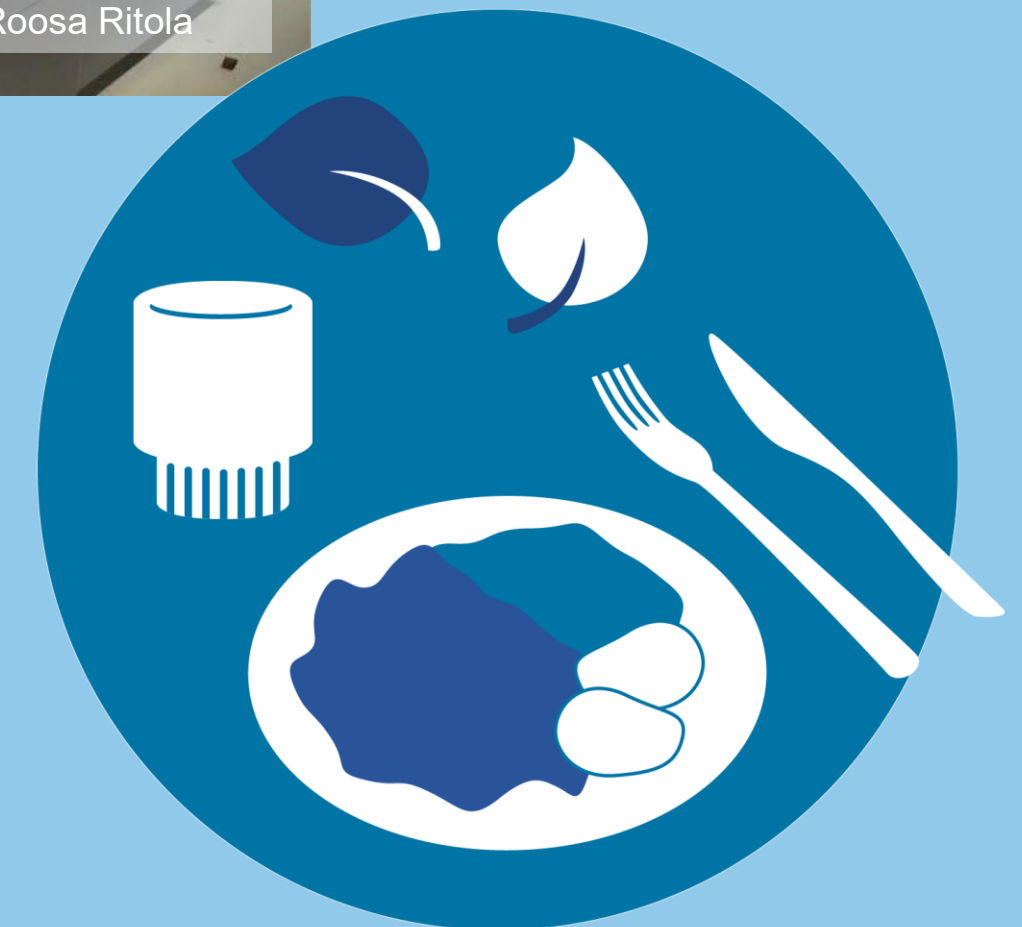
Tutustu lisää:

- [Kestävää terveyttä ruoasta - kansalliset ravitsemussuositukset 2024](#)
- [Ravintosuosituksista puuttuu terveyttä edistävien mikrobien monimuotoisuus - BIWE](#)

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Pystyy tunnistamaan erilaisia elämäntapoja ja kulutustottumuksia, jotka tukevat luonnonvarojen säilymistä, ja mukautumaan niihin. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Sopeutumiskyky)
- Tietää, että arjen toimilla on merkitystä. (Kestävyystoiminta, Yksilön aloitteellisuus)

8. Taide avaa oven liioittelulle ja miksi-kysymyksille

Uteliaisuus on ihmiselle luontainen ominaisuus. Se saa innostumaan uusista asioista, motivoi oppimaan, avartaa maailmankuvaa ja innoittaa löytämään ratkaisuja erilaisiin haasteisiin. Lapset ovat tunnetusti parhaita esimerkkejä uteliaasta suhtautumisestaan maailmaan. Lapselle maailma on täynnä ihmeellisiä, silmin havaittavia, mutta käsittämättömiä ilmiöitä, joiden toiminta kiinnostaa yhtä paljon kuin kysymys siitä, miksi lapsi itse on maailmassa ja mitä meidän tulisi täällä tehdä.

Väitetään usein, että koulu ja kasvatus tappavat lapsen uteliaisuuden, koska koulun tietopohjaisessa opetuksessa ei ole riittävästi tilaa miksi-kysymyksille tai avoimelle ihmettelylle. Tiedosta ja tietämisestä opettaminen ovatkin tärkeä osa opetusta ja koulukasvatusta. Todellinen sivistyminen vaatii kuitenkin tiedon rinnalle tilaa uteliaalle ja sallivalle tietämättömyydelle.

Kasvatuksessa oikotien uteliaan tietämättömyyden äärelle tarjoaa taidekasvatus. Taide avaa lapsille ja nuorille erilaisia tapoja nähdä maailma kehollisena, kokevana olentona. Taiteen äärellä on lupa olla läsnä ja avoin, arvostelusta ja arvottamisesta vapaana.

Esimerkiksi ympäristötaidetta tekemällä on mahdollista tarkastella ympäröivän maailman kauneuden lisäksi tunteita, joita herää, kun ymmärrämme, että tekemämme taide säilyy luonnossa vain hetken. Tanssitaide herättelee kehoyhteyttä ja vahvistaa läsnäolon kokemusta eri aistien kautta. Erilaisten karikatyyrien ja liioiteltujen kuvien avulla voimme löytää uteliaisuuden ja epämukavuuden rajoja,

joita emme välttämättä uskaltaisi tutkia muuten. Taiteella on myös kyky herättää tunne yhteenkuuluvuudesta, kuulumisesta osaksi jotakin suurempaa tai vaikka tunne kuulumisesta osaksi sukupolvien ketjua.

Taide avaa lukemattomia reittejä maailmaan, jossa kysymykset ovat tärkeämpiä kuin vastaukset. Maailmaan, jossa miksi-kysymykset ja mielikuvitus yhdistyvät liioitteleviksi kuviksi erilaisista elämän mahdollisuuksista. Hyvän esimerkin tästä antoi kerran eräs neljäsluokkalainen oppilas, jonka kanssa tutkimme Sammon koulusta löytyvää, **Janne Hokkasen** tekemää Viimeinen korpimaa -teosta. Osa teoksesta kuvaa sukupuuttoon kuolleita eläimiä, jotka saivat lapsen lumoutumaan, mutta myös murtumaan syvään suruun, kun kuvat menetetyistä eläimistä saavuttivat lapsen ymmärryksen. Sinä aikana, kun katsoimme teosta ja annoimme surun olla osana yhteistä kokemusta, lapsi pohti ääneen erityisesti maailman suuruutta, jonka hän näki eläimissä ja sitä, miten tällaista, hänen sillä hetkellä kokemaansa, kauneutta voi olla olemassa.

Joskus taiteen äärellä koetut kokemukset ovat pieniä ja arkisia, mutta toisinaan ne voivat muuttaa järjestyvällä tavalla sitä, miten näemme ja koemme maailman sekä oman osamme siinä. Taiteen kautta koetut kokemuksen ovat omiaan ruokkimaan uteliaisuutta maailmaa ja kaikkea meille vielä tuntematonta kohtaan. Taito- ja taideaineille on paikkansa lukujärjestyksessä, vaikka näiden oppiaineiden suoman hyödyn mitattavuus on hankalampaa kuin vaikkapa matematiikan tai äidinkielen. Hallituksen kaavailema mahdollisuus suorittaa tulevaisuudessa yksi viidestä pakollisesta ylioppilaskokeesta taito- ja

taideaineen kokeella toivottavasti parantaisi taito- ja taideaineiden asemaa ja suosioita suhteessa lukuaineisiin, sekä lisäisi taiteen ja luovuuden arvostusta myös koulussa.

Koulussa annettavan taidekasvatuksen lisäksi tamperelaiset lapset ja nuoret pääsevät vuosittain kokemaan ja tekemään taidetta rakastetun Taidekaaren kautta. Taidekaari on Tampereen varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen oppilaille suunnattu kulttuurikasvatusohjelma, joka tarjoaa vuosiluokittain suunniteltuja taidekokonaisuuksia ja vierailuja kaupungin kulttuurilaitoksiin. Taidekaaren toiminta kokonaisuudessaan kunnioittaa kestävän kehityksen tavoitteita ja ympäristökasvatuksen periaatteita. Taidekaaren ja omalla koululla tehtävän taidekasvatuksen lisäksi koululaisryhmillä on mahdollisuus hyödyntää maksuttomia vierailuja taidemuseoihin sekä tutustua julkiseen taiteeseen. Myös Sammon koulun prosenttitaidekokonaisuuden kaltaiset kokonaisuudet tarjoavat mahdollisuuden tutustua taiteen avulla luonnon monimuotoisuuteen ja ihmisen ja luonnon suhteeseen.

Tiedemaailman konsensus tarpeesta kiireellisesti siirtyä kestävämpiin yhteiskuntiin ja kestävämpiin elämäntapoihin on todellinen. Tässä siirtymässä tarvitsemme empatiaa, luovuutta, kykyä kestävien tulevaisuuksien visiointiin, kykyä ajatella ja halua toimia toisin - kaikki ominaisuuksia, joita voimme ruokkia taiteella. Lasten ja nuorten lisäksi näiden taitojen harjoittelu olisi tärkeää myös meille aikuisille, ehkä ennen kaikkea meille aikuisille.

Kirjoittajat: Sara Komulainen ja Roosa Ritola

Vie käytäntöön:

- Selvittää, millaisia taideteoksia omalta koulultanne löytyy. Kuka ne on tehnyt ja miksi juuri kyseiset taideteokset on hankittu kouluunne? Millaista tarinaa teokset kertovat koulustanne tai sen historiasta?
- Tehkää omaa ympäristötaidetta koulunne lähiympäristöön! Syksyllä taiteeseen voi käyttää esimerkiksi maasta löytyviä risuja, käpyjä ja lehtiä, talvella lunta. Kevyestäkin lumesta saa puuntyöstövälineillä veistettävää materiaalia, kun sen tamppaa hyvin sankoon ja antaa kovettua yhden pakkasyön ajan. Tutkikaa, kuinka nopeasti teokset katoavat jälleen osaksi luontoa.
- Lähtekää taidekävelylle yhdessä luokan kanssa. Kaupunki on täynnä taidetta, esimerkiksi patsaita, graffiteja, rakennusten koristekuvioita ja esimerkiksi ratikkapysäkkien mainostaulujen digitaalisia taideteoksia. Kuinka monta taideteosta löytyy oman koulunne lähiympäristöstä?

Tutustu lisää:

- [Taidekaari \[Tampereen kaupunki\]](#)
- [Uusi Sammon koulu ja päiväkoti on Tampereen merkittävin prosenttitaidekohde – taiteilijoita on viisi ja teoksia 50 - Kulttuuritoimitus](#)

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Tietää, että eri kulttuurit ja sukupolvet voivat antaa kestävyydelle enemmän tai vähemmän painoarvoa riippuen omasta arvojärjestelmästä. (Kestävyyden arvostaminen, Kestävyyden arvostaminen)
- Kantaa huolta maapallon tilasta ja toimii ennakoivasti sen hyväksi. (Kestävyysoiminta, Yksilön aloitteellisuus)

Kuvat: Roosa Ritola

9. Yhteisöllisyys avaimena toimivaan arkeen ja rohkeisiin tekoihin

Tässä kirjoituksessa käsittelemme yhteisöllisyyttä ja sen merkitystä sivistyksen edeltäjänä ja kasvun kulmakivenä. ProKoulu-mallista yhteisöllisyyden rakentajana kirjoittaa ekososiaalisen sivistyksen tutoropettaja Saija Pitkänen:

ProKoulu-mallilla ekososiaalisesti sivistyneitä oppilaita

Osassa Tampereen kouluja on ollut jo vuosien ajan käytössä ProKoulu-toimintamalli. Pro tulee sanoista Positiivisesti Ryhmässä Oppien. Mallin pääajatus on se, että kuten minkä tahansa taidon, myös hyvän käytöksen voi oppia. Ja kuten mitä tahansa taitoa, myös käyttäytymistä täytyy harjoitella.

Toinen ProKoulun pääajatus on se, että kehu kasvattaa aina enemmän kuin moite. ProKoulu-mallissa aikuiset keskittyvät huomaamaan hyvän. Se ei tarkoita silmien sulkemista huonolta käytökseltä; hyvän huomaaminen tulee normaalin koulun arjessa tapahtuvan kasvatustyön lisänä antaen positiivista energiaa niin oppilaille kuin koulun aikuisillekin. ProKoulu-toimintamalli on aina koko koulun yhteinen asia. Kaikki koulun aikuiset sitoutuvat siihen ja kaikki koulun oppilaat tietävät, että kuka tahansa koulun aikuinen saattaa huomata heidän onnistumisiaan. Tämä kasvattaa yhteishenkeä koko koulun sisällä, ei vain yksittäisen luokan tai tietyn aikuisen kanssa toimiessa.

ProKoulun kehittäminen lähtee yhteisestä arvokeskustelusta, johon osallistuvat kaikki oppilaat, koulun aikuiset ja huoltajat. Keskustelun tuloksena muodostetaan kolme kaikille koulun yhteydessä toimiville ihmisille yhteistä arvoa, joita halutaan tavoitella. Tämän jälkeen muodostetaan oppilaslähtöisesti käyttäytymisodotukset, jotka tukevat yhteisiä arvoja koulun arjessa. Käyttäytymisodotukset saatetaan näkyviksi julisteina, diaesityksinä ja puheenvuoroina. Oppilaat pyrkivät toiminnassaan noudattamaan käyttäytymisodotuksia ja aikuiset huomaamaan onnistumiset. Kun oppilas noudattaa käyttäytymisodotuksia, aikuinen huomaa tämän ja kehuu oppilasta. Samalla oppilas saa ”muistukkeen”; hyvän käytöksen käyntikortin. Luokat keräävät saamiaan muistukkeita yhteiseen pottiin, ja kun ennalta sovittu määrä muistukkeita on kerätty, koko luokka saa itse valitsemansa palkinto hetken.

ProKoulu-toimintamalli on tutkimuksissa todettu erittäin toimivaksi kasvatusmenetelmäksi. Se keskittyy juuri niihin asioihin, jotka monelta taholta on ääneen lausuttu syrjäytymisen ja kasvun ongelmien vähentämiseksi; huomaamaan hyvän jokaisessa lapsessa. Samalla se tuo kaikki koulussa toimivat ihmiset samalle puolelle elämään yhteistä, turvallista arkea.

”Teemme rohkeita tekoja ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin eteen ja näytämme suuntaa hyvälle elämälle” – yhdessä

Lukuvuoden 2024-2025 lukuvuosisuunnitelmassa kouluja pyydettiin lisäämään vuodelle oma tavoite tai kehittymistehtävä ekososiaaliseen sivistykseen liittyen. Suuressa osassa kouluja on päätetty vaalia nimenomaan yhteisöllisyyttä, yhteistyötä, arvostavia kohtaamisia ja toisten huomioimista. Samat aiheet nousevat esiin myös koulujen valitsemassa MOK-teemoissa. Itsestä huolen pitäminen ja toisista välittäminen mahdollistavat yhteisen huolenpidon piirin laajenemisen, mikä lopulta sulkee sisäänsä myös muun elollisen ja elottoman luonnon. Tampereen perusopetuksen ekososiaalisen sivistyksen ydinviestin ”Teemme rohkeita tekoja ihmisten ja luonnon hyvinvoinnin eteen ja näytämme suuntaa hyvälle elämälle” loppuun sopiaikin hyvin lisätä – YHDESSÄ.

Kirjoittajat: Saija Pitkänen ja Roosa Ritola

Koulujen ekososiaalisen sivistyksen tavoitteita lukuvuodelle 2024-25:

- "Yhteisöllinen koulu monikulttuurisessa ympäristössä on päivittäin läsnä. Asiaa painotetaan erityisesti 7. luokalle siirtymien yhteydessä ja ryhmäytymisessä. Apuna hyödynnämme kouluvalmentajien ammattitaitoa sekä koulukuraattoria ja koulupsykologia, jotka edesauttavat koulun yhteisön muodostumista."
- "Tervehtiminen, toisten huomioon ottaminen arjen pienissä asioissa."
- "Yhteisöllisyys koulun arjessa. Kaikkien yhteiset lapset!. Koko kylä kasvattaa."
- "Koulun tapojen, viestinnän, perinteiden ja yhteistyön kehittäminen uuden koulurakenteen keskellä. Toiminnan lähtökohta on toisen ihmisten huomaaminen ja huomioiminen, tervehditään, kiitetään ja autetaan toista."

Vie käytäntöön:

- Varaa kouluvierailu tai ota yhteyttä ProKoulu-toimintamalliin, kasvun tukeen tai toimintakulttuurin kehittämiseen liittyvissä asioissa: Saija.pitkanen@tampere.fi p. 041730070 (keskiviikkoisin)
- Jos koulunne arvoista ei ole vielä johdettu käyttäytymisodotuksia, pohtikaa, millä tavoin arvot tulevat näkyväksi arjessa? Käyttäytymisodotusten laatimisessa apua saa mm. ekososiaalisen sivistyksen tutoropettajista ja ProKoulu-mallista.

Tutustu lisää:

- [Toimintamalli koulussa – Prokoulu](#)
- [Vuoreksen koulussa käytössä olevat muistukkeet ja arvoista johdetut käyttäytymisodotukset](#)

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Osaa työskennellä erilaisten toimijoiden kanssa ja kehittää osallistavia visioita kestävämpää tulevaisuutta varten. (Kestävyystoiminta, Yhteistyö)
- Pystyy ottamaan huomioon eriävät mielipiteet. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Tutkiva ajattelu)

10. Vuosi 2050 on parempi kuin nykyhetki. Voin vaikuttaa tulevaisuuteen.

Perusopetuksen opetussuunnitelmassa korostetaan oppilaiden osallisuutta ja osallistamista. Oppilaat oppivat vaikuttamista, päätöksentekoa ja vastuullisuutta sekä ilmaisemaan omia näkemyksiään rakentavasti. He harjoittelevat osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä vastuullista suhtautumista tulevaisuuteen, jotka ovat myös ekososiaalisesti sivistyneen kansalaisen taitoja. **Yksi perusopetuksen päämääristä on vahvistaa oppilaiden luottamusta tulevaisuuteen.**

Tampereen kaupungin Nuorisopalvelut järjestävät vuosittain Vaikuta! -päivät 4.- ja 9. luokkalaisille. Tapahtuman tavoitteena on opettaa erilaisia vaikuttamisen keinoja, sekä innostaa oppilaita vaikuttamaan. Esimerkiksi kaupunkiorganisaation eri toimijat ovat järjestäneet Vaikuta! -päivillä omia rastejaan ja saaneet kerättyä arvokasta tietoa ja näkemyksiä suoraan tamperelaisilta koululaisilta. Ekososiaalisen sivistyksen tutoropettajat ovat osallistuneet Vaikuta-päiville lukuvuosina 23–24 ja 24–25. Pisteellä kerätyt ajatukset ja tiedot ovat auttaneet kehittämään Tampereen perusopetuksen ekososiaalisen sivistyksen toimenpiteitä entistä paremmin lapset ja nuoret huomioiviksi ja heitä tukeviksi.

9. -luokkalaiset ovat osallistuneet ekososiaalisen sivistyksen rastilla ”Tulevaisuuden nelikenttä” -harjoitukseen, jossa ajatukset on suunnattu nykyhetkestä tulevaisuuteen. Harjoituksessa nuoret ovat vastanneet muun muassa seuraaviin väittämiin:

*”Vuosi 2050 on parempi kuin nykyhetki”
”Voin vaikuttaa tulevaisuuteen”
”Vuonna 2050 koulu on vaikuttava toimija ilmastonmuutoksen torjumisessa”*

Väittämät herättivät vilkasta keskustelua, jonka myötä käsiteltiin monipuolisesti teemoja luonnon tilasta talouden haasteisiin, teknologian muutoksista ihmisten välisiin suhteisiin ja koulutukseen. Oppilaiden puheissa nousi esiin paitsi huoli tulevaisuudesta ja ilmastonmuutoksen vaikutuksista myös vahva valmius ja halu muutokseen. He toivoivat, että koulu ja yhteiskunta tukevat muutosta tarjoamalla tiedon rinnalle konkreettisia tekoja.

Tulevaisuusajattelu on avain aktiiviseen toimijuuteen, sillä se vahvistaa globaalia tietoisuutta, kriittistä ajattelua ja ennakkointitaitoja. Se kannustaa ymmärtämään globaaleja

kysymyksiä ja etsimään ratkaisuja paikallisesti ja maailmanlaajuisesti. Myös EU:n määritelmässä kestävyysosaamiselle (GreenComp) korostetaan kestävien tulevaisuuksien visiointia yhtenä osaamisalueena. Näihin taitoihin lukeutuu muun muassa selviytyminen kestävyyskysymyksiin liittyvästä monitulkintaisuudesta ja epävarmuudesta sekä se, että tuntee tapoja osallistua demokraattiseen päätöksentekoon ja kansalaistoimintaan.

Tukemalla lasten ja nuorten halua ja kykyä vaikuttaa tulevaisuuteen autamme heitä tunnistamaan ja hyödyntämään omia vahvuuksiaan sekä arvostamaan toisten. On tärkeää pysähtyä kuuntelemaan, miten nuoret näkevät tulevaisuuden, sillä heidän näkemyksensä eivät ainoastaan heijasta heidän toiveitaan ja huoliaan, vaan ohjaavat myös heidän valintojaan ja toimintaansa. Tukemalla heidän vaikuttamishaluaan ja -kykyään luomme perustan aktiiviselle toimijuudelle ja vahvistamme heidän uskoaan siihen, että jokaisella on mahdollisuus olla osa parempaa tulevaisuutta.

Kirjoittajat: Tytti Suopelto ja Johanna Rantala

Vie käytäntöön:

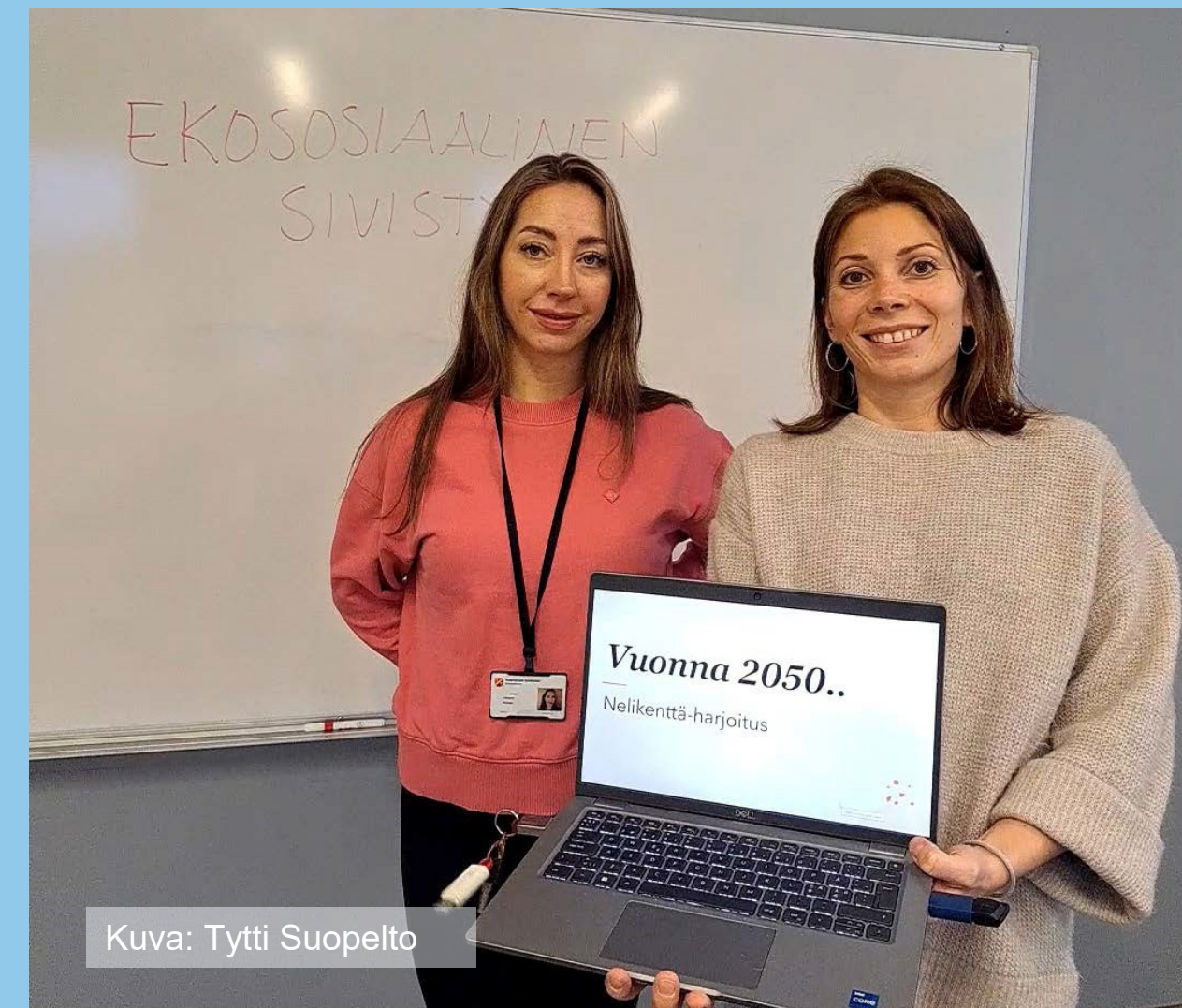
- 9. luokkalaisille suunnattu SPRING!-ideakilpailussa tiimit pääsevät ideoimaan maailmaa muuttavia ratkaisuja.
- Positiivisen pedagogiikan opetusmenetelmä "See the good!" tukee luonteen- vahvuuksien harjoittelua ja tunnistamista: kuten toiveikkuutta, sinnikkyyttä, rohkeutta, tiimityötaitoja ja luovuutta. <https://fi.seethegood.app/>
- Sitran megatrendikorteilla oppilaat pääsevät tutustumaan erilaisiin tulevaisuuskuviin. [Megatrendikortit 2023 – Sitra](#)
- Ekososiaalisen sivistyksen tutoreiden luoma korttipakka keskustelun pohjaksi, inspiraationa Agenda 2030 -tavoitteet suomeksi ja englanniksi. Löytyy Taskusta
- Tulevaisuuden nelikenttä -harjoitus on ideoitu Tulevaisuuskoulu.fi -koulutuksen pohjalta. Tutustukaa Tulevaisuuskoulun tarjoamiin oppimateriaaleihin. [Tulevaisuuskoulu - Lasten ja nuorten säätiö](#)

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Osaa tunnistaa toimia ja aloitteita, jotka auttavat rakentamaan parhaaksi katsotun tulevaisuuden. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Tulevaisuuslukutaito)
- On sitoutunut toimimaan muutosvoimana kestävän kehityksen saavuttamiseksi. (Kestävyystoiminta, Poliittinen toimijuus)

Tutustu lisää:

- Artikkel: Nuorten tulevaisuususkon hiipuminen on salakavalasti etenevä yhteiskunnallinen ongelma: [Nuorten tulevaisuususkon hiipuminen on salakavalasti etenevä yhteiskunnallinen ongelma – Lasten ja nuorten säätiö](#)

Kuva: Tytti Suopelto

11. Kurkistus työelämään ja tulevaisuuden työelämätaitoihin

Yritysvierailu 2.0 – Tehdas ennen ja nyt on Tampereen kaupungin perusopetuksen ekososiaalisen sivistyksen, työelämäkasvatuksen, Tampereen kaupungin työllisyys- ja kasvupalveluiden sekä Teknologiateollisuus ry:n kunnianhimoinen oppimiskokonaisuus, jonka tavoitteena on tarjota jokaiselle kaupungin 7. luokalle mahdollisuus vierailla nykyaikaisessa tehtaassa osana historian opetusta Suomen teollistumisesta. Vierailulla oppilaat pohtivat tulevaisuuden työelämätaitoja ja kuulevat, miten nykyaikaiset yritykset vastaavat reaali maailman haasteisiin.

Yritysvierailu 2.0 – Tehdas ennen ja nyt -oppimiskokonaisuuden voi tiivistää kolmeen käsitteeseen **laatu, muutos ja määrä**, joiden kautta syntyy **merkityksellisyys**. Näiden käsitteiden kautta avaamme, miksi vierailu teknologiateollisuusyritykseen ja sen mahdollistaminen jokaiselle 7. luokalle on tärkeä tavoite.

Laatu. Perusopetuksen historian opetus on laadukasta. Ammattitaitoiset opettajat kertovat opetussuunnitelman pohjalta ymmärrettävästi menneistä tapahtumista ja niiden seurauksista. Kuitenkin tulevaisuus on myös opettajille pitkälti hämärän peitossa. Teollistumisen oppimisen yhteydessä oppilas (ehkä myös opettaja) saattaa jäädä käsitykseen, että tehdastyö on samanlaista kuin esimerkiksi 1860-luvulla, jos muuta kokemusta ei ole tarjolla. Hakisitko itse töihin alalle, jonka työpäivät olivat 7. luokan historian mukaan ”pitkiä ja raskaita, ja lapsityövoimaa käytettiin yleisesti”? Mielikuvilla on vaikutusta, kun oppilaat tekevät jatko-opiskelu- ja työelämävalintojaan.

Muutos. Sen lisäksi, että tehtaast ovat muuttuneet moderneiksi, koko työelämä on mullistunut. Uusia ammatteja syntyy ja vanhoja katoaa. Meidän tulisi opetuksessa kiinnostua myös vasta syntyvillä olevista tulevaisuuden ammateista. Millä osaamisella ja millaisella asenteella pärjää 2060-luvulla, kun tämän päivän 3. luokkalainen on parhaassa työiässä? Emme tietenkään tiedä, mutta on tervettä olla utelias ja kiinnostunut. Maailman talousfoorumi WEF:n ennusteen mukaan vuoteen 2030 mennessä työpaikkoja syntyy nopeiten Big data -asiantuntijoille, finanssiteknologiainsinööreille sekä AI- ja koneoppimisiasiantuntijoille. Nämä kaikki ovat teknologiateollisuuden työpaikkoja. On toki muistettava, että jokainen sukupolvi luo tulevaisuutensa ja työelämänsä.

Määrä. Teknologiateollisuus on merkittävä elinkeino ja Suomen suurin vientiala. Vienti tarkoittaa Suomelle tuloja, joilla rahoitetaan hyvinvointiyhteiskuntaa. Noin 720 000 suomalaisella on työtä teknologiateollisuudessa. Alan investoinnit Suomeen ovat noin 6 miljardia euroa vuodessa. Teknologiateollisuus on jo muuttunut hiilijalanjälkisestä hiilikädenjälkiseksi. Teknologiateollisuus ry:n mukaan ”Teknologia-alan yritykset tarjoavat kestäviä ratkaisuja ihmisten, ympäristön ja yhteiskunnan ongelmiin... Suomalainen ympäristöosaaminen on vientituote siinä missä täällä tuotetut laadukkaat tuotteetkin.”^[4]

Merkityksellisyys. Työelämän arvoituksellinen muutos, laadukas tulevaisuuskasvatus sekä teknologiateollisuuden merkitys Suomelle yhdessä avaavat sitä, miksi meidän on tärkeää vaalia ekososiaalisesti sivistynyttä työelämäkasvatusta osana laadukasta tulevaisuuteen rohkeasti katsovaa perusopetusta. Yritysvierailu 2.0 – Tehdas ennen ja nyt -oppimiskokonaisuus on yksi tapa tämän toteuttamiseksi.

Lähteet, lue lisää:

- Taitaja 7, 2019, SanomaPro, s. 79
- Maailman talousfoorumi ennustaa työn tulevaisuuden – nämä työpaikat teknologia vie, <https://yle.fi/a/74-20138466?origin=rss>. 24.1.2025.
- Teknologiateollisuus ry, <https://teknologiateollisuus.fi/talous-ja-tilastot/tietoa-toimialasta/> 24.1.2025.
- Teknologiateollisuus ry, <https://teknologiateollisuus.fi/talous-ja-tilastot/tietoa-toimialasta/> 24.1.2025.
- SITRA: Tukevaisuuden työelämä ja ekologinen jälleenrakennus Työn tulevaisuudet megatrendien valossa - Sitra

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Tietää, mitä elinkaariajattelu tarkoittaa ja mitä merkitystä sillä on kestävä tuotannon ja kulutuksen kannalta. (Kestävyyden monitahoisuuden hallinta, Järjestelmälähtöinen ajattelu)
- Tunnistaa järjestelmässä ne haasteet ja mahdollisuudet, joissa on eniten potentiaalia saada aikaan muutos kestäväyyden parantamiseksi. (Kestävyyden monitahoisuuden hallinta, Järjestelmälähtöinen ajattelu)
- Selviytyy kestävyyspäätöksiin liittyvistä kompromisseista eri aloilla ja niiden välillä (ympäristö, yhteiskunta, talous, kulttuuri, politiikka) sekä suhteessa aikaan ja tilaan. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Sopeutumiskyky)

Vie käytäntöön:

Yritysvierailu 2.0 – Tehdas ennen ja nyt -oppimiskokonaisuuden rakenne:

Taustaksi: Opiskellaan oppikirjan Suomen teollistumista käsittelevä kappale

Oppitunti 1: Tehdas ennen – matkalla tehtaaseen

- Ohjeistus käytännön asioista yritysvierailuun liittyen
- Pohditaan, mitä eroja ja yhtäläisyyksiä tehdastyöllä voisi olla 1800-luvulla ja 2020-luvulla.
- Tehdään ennakkokysymyksiä vierailua varten.

Yritysvierailu 2.0: Teknologiateollisuusyritys (60 min)

Oppitunti 2: Tehdas nyt – mitä jäi mieleen?

- Pohditaan, mitä eroja ja yhtäläisyyksiä tehdastyöllä on 1800-luvulla ja 2020-luvulla – ja miksi?
- Palaute yritysvierailusta ja oppimiskokonaisuudesta.

Kuva: Roosa Ritola

12. Luonto-oppimisympäristön voima: kannustava opetus ja ympäristöahdistuksen hallinta

Kaikki me olemme kuulleet, nähneet uutisista, lukeneet tutkimuksista ja opetussuunnitelmastakin, että meidän ihmisten olemassaolo on täysin riippuvainen luonnosta. Tiedämme, että meidän ihmisten toimet ovat viime vuosikymmenten aikana muokanneet planeettaa rajusti. Tiedämme kaiken tämän. Olemme tehneet jo tekojakin ihmiskuntana asian muuttamiseksi. Miksi toimintaa pitää edelleen jatkaa?

Luonnon tila

Luonnon kyky sietää ja palautua muutoksista perustuu sen monimuotoisuuteen. Monimuotoisuus tekee luonnosta vahvan ja vakaan. Mitä enemmän eliöyhteisössä on lajeja, sitä monimutkaisempi on niiden välille muodostuva vuorovaikutusten verkosto. Se on kuin turvaverkko, joka toimii kaiken elollisen turvana.

Suomen luonnon monimuotoisuus on köyhtynyt pitkään ja viimeisten vuosikymmenten aikana köyhtyminen on yltynyt. Asian korjaamiseksi tarvitaan aina vain järeämpiä keinoja ja muutoksia toimintatavoissa. Enää ei riitä, että monimuotoisuuden heikkeneminen pysäytetään vaan luonnon monimuotoisuuden tulisi elpyä.

Suomessa luonnontilaa on seurattu ja tutkittu pitkään. Suomi ja lähes 200 muuta maata lupasivat pysäyttää luontokadon ensin vuoteen 2010 mennessä ja sen jälkeen vuoteen 2020 mennessä, mutta työssä epäonnistuttiin (Luonnontila-videot, MAPPA 2025). Epäonnistuminen voi herättää turhautumista tai jopa ympäristöahdistusta.

Ympäristöahdistus ja sen positiiviset vaikutukset

Luontokadosta ja ilmastonmuutoksen uhista kertominen oppilaille voi tuntua ylivoimaiselta ja monimutkaiselta. Oli kyse omasta tai toisten huolista, on hyvä muistaa, että ympäristöahdistus ei rajoitu negatiivisiin tunteisiin tai voimattomuuteen. Taustalla voi olla myös vahva tahto muutokseen ja vastuun ottamiseen. Ne, jotka kokevat ympäristöahdistusta, tuntevat usein myös moraalista vastuuta ja halua toimia luonnon hyväksi (Grénman 2025.) Taipumus tarttua toimeen luo pohjaa ympäristömyönteisille asenteille ja ohjaa ympäristöystävälliseen toimintaan. Ilmiötä kutsutaan ”käytännön ympäristöahdistukseksi” (Pihkala 2020).

Suomen luonnontilan parantamiseen ja planeetan rajoissa elämiseen on myös yksinkertaisia keinoja. Henkilökohtaisen luontosuhteen vaaliminen on tunnistettu tärkeäksi keinoksi vastata ekologiseen kriisiin. Luontosuhteen ja ympäristöahdistuksen välisen yhteyden ymmärtäminen korostaa tunnetaitojen kehittämistä. Kun meillä on syvempi yhteys itseemme ja luontoon, voimme löytää elämällemme suunnan, joka ohjaa meitä henkilökohtaisen hyvinvointimme lisäksi kohti kestäväää tulevaisuutta. (Grénman 2025.)

Hyvinvointia ja yhdenvertaisia oppimismahdollisuuksia

Luontosuhteen rakentaminen voi tuntua laajalta ja monimutkaiselta tavoitteelta. Ulos voi lähteä myös hyvinvointinäkökulmasta. Armollisuutta itselle.

Vaikka siirtymiin kuluisi aikaa ja oppilaat tekisivät ulkona vain 15 minuuttia suunniteltua tehtävää, eikä kaikkiin kysymyksiin löytyisi vastausta, hyvinvoinnille ja oppimiselle varttikin luonto-oppimisympäristössä voi riittää. (Puhakka 2023)

Hyvä uni on oppimisen edellytys. Yön aikana tiedon tallentumiseen vaikuttavat oppimiseen liittyvät tunteet. Ulkona opiskelu on elämyksellisempää, jolloin muisti vahvistuu ja oppi on paremmin käytettävissä myös myöhemmin. Ulkona oleskelu voi myös parantaa unen laatua, jolloin huonosti nukkuville ulkona oppimisesta voi olla lisähyötyä ja oppimisen edellytykset tasoittuvat. Perheiden sosio-ekonominen tausta vaikuttaa lasten luonnossa liikkumisen mahdollisuuksiin ja ulkona opiskelu takaa kaikille lapsille mahdollisuuden luonnon suomiin hyvinvointi- ja terveyshyötyihin edes koulupäivän aikana. (Puhakka 2023).

On hyvä muistaa, että vaikka ulkona tehtävä opetus on oppilaiden oikeus, myös opettajat saavat samat terveyshyödyt. Yhdessä tekeminen voi olla sekä yksilön hyvinvointia lisäävä tekijä, että vahvempi muutoksen mahdollistaja.

Kirjoittajat: Jenni Skaffari ja Taru Lindgren,
Luontokoulu Korento

Vie käytäntöön:

- [Vesi ilmiönä \(3-4.lk\) - MAPPA.fi](#) Vesi ilmiönä opetusmateriaali/yhteistyö yhteisopettaja-tutorien kanssa
- [Linturetkikone - MAPPA.fi](#)
- Luonnontila-teemareppu MAPPA-palvelussa: [Nuoret Luonnontilan tutkijoina ja tulkitsijoina - MAPPA.fi](#)
- **Kaupungin LUMO**-ohjelmaa päivitetään ja perusopetuksen omat LUMO-teot saavat jatkoa. Lisätietoa kevään 2025 aikana. [Luonnon monimuotoisuusohjelma](#)
- **Riippumatot ja istuinaluset** ovat lainattavissa ulkoluokkatoimintaan. Ota yhteys Luontokoulu Korentoon.

Kuva: Roosa Ritola

Lue lisää ja lähteet:

- Grénman Miia 7.2.2025, Biodiful-blogi [Ympäristöahdistuksen ja luontosuhteen yhteys: Muutosvoima ja ympäristötoimijuuden edistäjä ekologisessa kriisissä - Biodiful](#)
- [Nuoret Luonnontilan tutkijoina ja tulkitsijoina - MAPPA.fi](#)
- Pihkala, P. 2020. Anxiety and the ecological crisis: An analysis of eco-anxiety and climate anxiety. Sustainability, 12(19), 7836.
- Puhakka, R. 2023 s. 80-87, Huotilainen, M. 2023 s.70-80 kirjassa Kaasinen, A & Myllyniemi, U (toim) 2023, *Ulkona opettamisen käsikirja*. PS-kustannus, Jyväskylä.
- Suomen Luontopaneelin suositukset: [vaikuttavan ympäristökansalaisuuden edistäminen suomessa](#)

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Tietää, että ihmiset ovat osa luontoa ja että ihmisen ja ekologisten järjestelmien välinen raja on mielivaltainen. (Kestävyysarvojen ilmentäminen, Luonnon tärkeyden tunnustaminen)
- Kantaa huolta maapallon tilasta ja toimii ennakoivasti sen hyväksi. (Kestävyystoiminta, Yksilön aloitteellisuus)
- Tietää, että ihmisen toiminnasta voi aiheutua arvaamattomia, sattumanvaraisia ja monitahoisia seurauksia ympäristölle. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Sopeutumiskyky)

13. Tunne-, vuorovaikutus- ja turvataidot näkyvät ja tuntuvat koulun arjessa

Tampereen perusopetuksen lukuvuoden 2024-2025 lukuvuosisuunnitelmaan on kirjoitettu, että ihmistenvälisyys on esimerkiksi sitä, että tunnemme kuuluvamme yhteisöön ja sallimme yhteisöön kuulumisen myös toisille. Koulun arjessa huomioidaan hyvä ja kiinnitetään huomiota sosiaaliseen kestävyYTEEN. Tervehditään ja puhutaan ystävällisesti, osoitetaan eri tavoin, että toinen nähdään ja häntä arvostetaan. Harjoitellaan tunne- ja vuorovaikutustaitoja luokittain joka kuukausi. Arvostavan vuorovaikutuksen ja aidon kohtaamisen tärkeydestä kirjoitettiin myös tämän blogisarjan ensimmäisessä kirjoituksessa.

Olemme Tanja ja Saija ja opetamme tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitoja Tampereen perusopetuksen 1.-6. luokille. Opastamme opettajia opetusmateriaalien käytössä sekä toimimme vertaisapuna luokissa näiden taitojen opettamisessa sekä pidämme oppitunnin pituisia opetustuokioita niin sisällä kuin ulkona oppimiseen. On ollut ilo huomata, että jo alkuopetusikäiset oppilaat esimerkiksi tunnistavat hyvin monia tunteita ja tunnesanoja sekä osaavat sanoittaa omia tuntemuksiaan ja tunteiden syitä. Opettajien uteliaisuus ja innostuneisuus tunne-, ja vuorovaikutustaitojen opettamiseen on lisääntynyt meidän tutoropettajauramme aikana.

Tunne-, ja vuorovaikutus- ja turvataitojen tunneilla harjoitellaan tarinan ja leikkien avulla lapsen itsetuntemuksen ja kaveritaitojen vahvistamista. Ryhmäytämisharjoitteilla tuetaan luokan yhteenkuuluvuuden tunnetta. Pidämme oppitunteja myös ulkona. Näillä tunneilla toimitaan yhdessä, havainnoidaan luontoa ja vahvistetaan oppilaan luontosuhdetta. Ulkona opettamisen käsikirjassakin mainitaan, että ulkona opettamisen yhtenä keskeisenä tavoitteena on oppia havainnoimaan ja kunnioittamaan ympäristöä. Tämä taas lisää ympäristön arvostusta ja halua suojella ympäristöä. Ulkona opettaminen lisää myös lasten hyvinvointia ja yhdenvertaisuutta, mitä käsiteltiin syvällisemmin juttusarjan edellisessä jutussa.

Syksyllä 2023 Tampereen perusopetuksen 4. ja 6. luokan tuntikehystä täydennettiin lisäämällä 0,5 vuosiviikkotuntia tunne-, vuorovaikutus- ja turvataitojen opettamiseen. Tuntien toteuttamisen tueksi laadittiin opetussuunnitelma ja kaikille avoin materiaalipaketti. Materiaalipaketti on ollut opettajien käytössä reilu puolitoista vuotta. Toivottavasti materiaali on helpottanut tuntien suunnittelua ja ollut apuna teemojen käsittelyssä luokkien kanssa.

Vie käytäntöön!

- Bongaa tunteita: Kirjatkaa luokassa yhden viikon ajan tunteita joka päivä. Bongataan viikon aikana erilaisia tunteita kouluarjessa. Kirjoitetaan havaituista tunteista tunnesanoja luokan yhteiseen tunnepäiväkirjaan esimerkiksi isolle kartongille. Viikon viimeisenä päivänä voidaan yhdessä vertailla, minkälaisia tunteita eri päivinä on luokassa havaittu, mistä ne ovat mahdollisesti johtuneet.
- Kehu tai kiitä työkaveriasi: Nyt on aika kehua ja kiittää työkaveria. Laittakaa kehulaatikko henkilöstöhuoneeseen, johon kehut ja kiitokset voi laittaa. Laatikon päälle voi laittaa valmiiksi kyniä ja paperia. Kehuja voidaan lukea esimerkiksi YS-kokouksessa tai henkilöstöhuoneessa sovitulla ajankohdalla. Edellisen kehutehtävän voi myös soveltaa luokkatyöskentelyyn ja kehut voidaan lukea viikoittain oppilaiden kanssa sovittuna ajankohtana esimerkiksi viikon viimeisellä yhteisellä tunnilla.
- Oppitunti ulkona: Mitäpä jos musiikin tunti olisikin ulkona? Etsitään lähiympäristöstä jokin paikka, jossa voi kuunnella ympärillä kuuluvia ääniä ja painetaan niitä mieleen. Keskustellaan yhdessä, mitä ääniä kuultiin ja miten kuultuja ääniä voidaan itse tuottaa. Tuotetaan luokahuoneessa samanlainen äänimaisema, mikä ulkona kuultiin.

Kestävyystaitoja (GreenComp):

- Näkee ja kokee, että ihmiset pystyvät elämään yhdessä ja kunnioittamaan muita elämänmuotoja. (Kestävyyssarvojen ilmentäminen, Luonnon tärkeyden tunnustaminen)
- On valmis kestävyyskokeiluihin eikä pelkää epäonnistumista. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Tutkiva ajattelu)
- Pystyy ottamaan huomioon eriävät mielipiteet. (Kestävien tulevaisuuksien visiointi, Tutkiva ajattelu)

14. Radikaalisti kiireetön kasvattaja

Ekososiaalinen sivistys on koko kouluun, sen kaikkiin ihmisiin, tiloihin ja tilanteisiin kietoutuva toiminta- ja ajatusmalli, joka saa juurensa voimassa olevasta perusopetuksen opetussuunnitelmasta. Kuten olemme pyrkineet tämän juttusarjan aikana perustelemaan, sen toinen perusta on myös todellisessa tarpeessa tarkastella kriittisesti ja rehellisesti perusopetuksen järjestämisen taustalla vaikuttavia arvoja, jotka ylläpitävät ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväntä elämäntyyliä.

Löytöretkiä omaan tapaan toteuttaa ja välittää ekososiaalista sivistystä

Olemme esitelleet useita erilaisia lähestymistapoja ekososiaaliseen sivistykseen, jotta jokainen voisi löytää itselleen sopivan kulman, josta lähteä rakentamaan ekososiaalisesti kestävää kouluarkea. Samaan aikaan tiedostamme, että muutoksen tarpeellisuuden vaade voi tuntua tainnuttavalla samalla, kun kouluissa mietitään hyvin intensiivisesti montaa muutakin aihetta, kuten oppilastietokoneiden käyttöönottoa, tuen uudistuksen järjestämistä ja yleistä arjenhallintaa vain muutamia isoja teemoja mainitakseni.

Taikasanat käyttöön

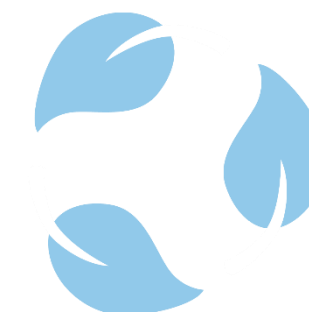
Viisas kollegani Mari Muhonen kertoi tänä keväänä luovan kirjoittamisen opettajastaan Anneli Kannosta. Kirjailija Kannolla on tapana käyttää kirjoittamisessaan apuna taikasanaa, joka auttaa pysymään aiheessa ja rajaamaan valintoja työskentelyn edetessä. Tuon keskustelun myötä aloin miettiä, mikä olisi ekososiaalisesti sivistyneen koulun taikasana, jota vasten voisin tarkastella työni arkea. Itselleni ainoa ja oikea ekososiaalisen sivistyksen taikasana on kiireetön koulu. Miten voin kaikissa arkisissa valinnoissa mahdollistaa kiireettömän koulun ylläpitämisen ja kiireettömän tulevaisuuden itselleni ja oppilaille? Voisiko ekososiaalinen sivistys toteutuakin tekemällä vähemmän?

Kiireettömyys ja oppimisen ilo

Kun tarkastelen tekemiäni valintoja kiireettömyyden näkökulmasta, ekososiaalinen sivistys näyttäytyy ennen kaikkea mahdollisuutena opettaa sanoilla ja teoilla, miltä oppimisen ilo ja siitä nauttiminen näyttävät. Luonnossa ja kaupungissa omin voimin liikkuminen mahdollistaa maailman kiireettömän ihmettelyn. Taiteen äärellä oleminen antaa tilaa

kiireettömän toisintekemisen syttymiselle. Myötätuntoisesti toisista ihmisistä, eliöistä ja ympäristöstä opettaminen mahdollistaa ajan kanssa syventyvän arvostamisen lisääntymisen eliöiden ja ilmiöiden koko elinkaaren ajan.

Kiireettömyys onkin yksi radikaaleimmista teoista, tai tekemättä jättämisistä, joita kasvattaja voi kiihtyvässä maailmantilanteessa omaksua. Kaikkein pysyvimmät asiat ja ajatukset ovat nimittäin kiireettömästi syntyneitä ja muutoksenkin keskellä aina uudelleen perusteltavissa huolimatta siitä, millaisia vaateita ympäröivä maailma meille asettaa. Kuten kasvatustieteen emeritusprofessori Veli-Matti Värri usein muistuttaa, **kasvatus palautuu kaiken muutoksenkin keskellä aina lopulta kolmeen peruslaatuunsa: totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen. Se, miten näitä arvoja tavoittelemme, muuttuu ajassa**, mutta kiireetön kasvattaja voi aina epävarmuuden hetkellä muistuttaa itseään ja muita siitä, että jokainen sivistynyt teko, joka vie näitä kohti, on askel kohti viisasta, ekososiaalisesti sivistynyttä tulevaisuutta.

Kirjoittaja: Sara Komulainen

Vie käytäntöön:

- Kokeilkaa käyttää hankintaa ja projektia aloittaessa apuna ekososiaalisesti sivistynyttä tarkistuslistaa. Onko projekti/hankinta tarkistuslistan perusteella vaivannäköne ja aikanne arvoinen? Voisitteko mahdollisesti käyttää ajan olemassa olevien rakenteiden parantamiseen tai toimimattomien mallien purkamiseen?
- Palaan vanhaan, itsellesi merkitykselliseen ajatukseen tai vaikka yhteen sivistyksen juttusarjan tekstiin. Mieti ja kirjoita ylös, miten edistät itsellesi merkityksellisiä asioita työssäsi. Mikä on taikasana, joka auttaa sinua ylläpitämään tuota ajatusta arkisten valintojen hetkellä?
- Muistuta itseäsi ja kollegoitasi vähintään kerran päivässä kiireettömästä koulusta, vaikka edes vitsillä. Sanat luovat todellisuutta!
- Sen sijaan, että tekisitte jotain enemmän, pysähtykää kollegoidenne kanssa iltapäiväkahville pohtimaan, miten ekososiaalinen sivistys ilmenee omassa työyhteisössäne. Inspiraatiota ja järjestämisvinkkejä voi saada Fistasta, jossa vietetään tiistaisin ekososiaalisen sivistyksen iltapäiväkahveja.

Kestävyyshaittoja (GreenComp):

- Tietää, että ihmisen toiminta vaikuttaa todellisuuteen ajassa ja tilassa ja johtaa myönteisiin, neutraaleihin tai negatiivisiin tuloksiin. (Kestävyyden monitahoisuuden hallinta, Järjestelmälähtöinen ajattelu)
- Tunnistaa prosesseja tai toimia, joilla vältetään tai vähennetään luonnonvarojen käyttöä. (Kestävyyssarvojen ilmentäminen, Luonnon tärkeyden tunnistaminen)
- Tietää, että arvot ja periaatteet vaikuttavat toimintaan, joka voi vahingoittaa, olla vahingoittamatta, elvyttää tai uudistaa ympäristöä. (Kestävyyssarvojen ilmentäminen, Kestävyyden arvostaminen)
-

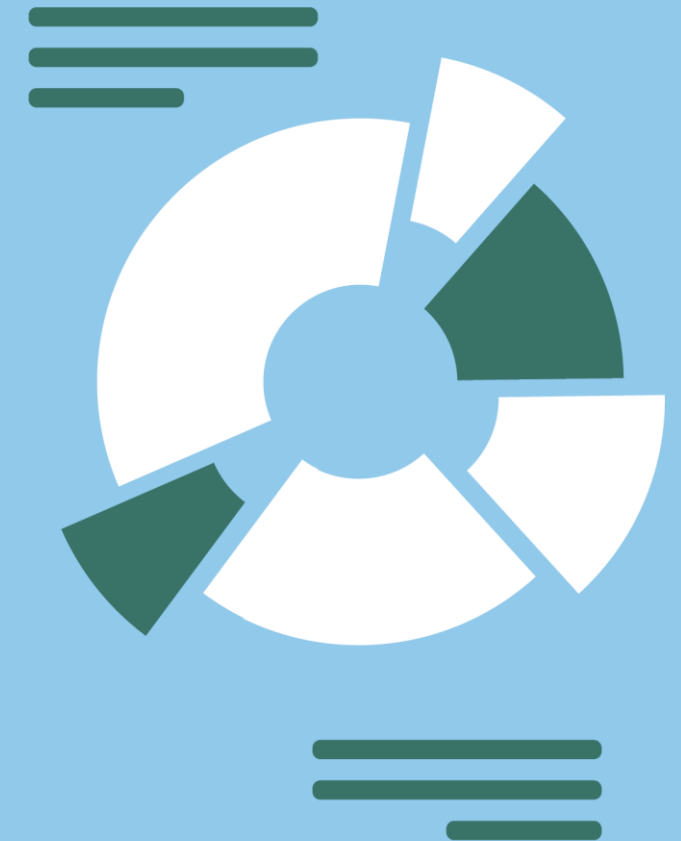
Lue lisää ja lähteet:

- Tutustu uuden Taskun ekososiaalisen sivistyksen sivustoon, mihin on kerätty myös juttusarjassa vuoden mittaan mainitut linkit ja vinkit. Linkki 28.4..
- Henkilöstölle suunnatun ekososiaalisen sivistyksen käsikirjassa olevat pohdintakysymykset tai huoneentaulu ”ekososiaalisen sivistyksen polku” voivat toimia keskustelun aloittajina asian kiireettömään yhdessä pohtimiseen. Linkki 28.4..

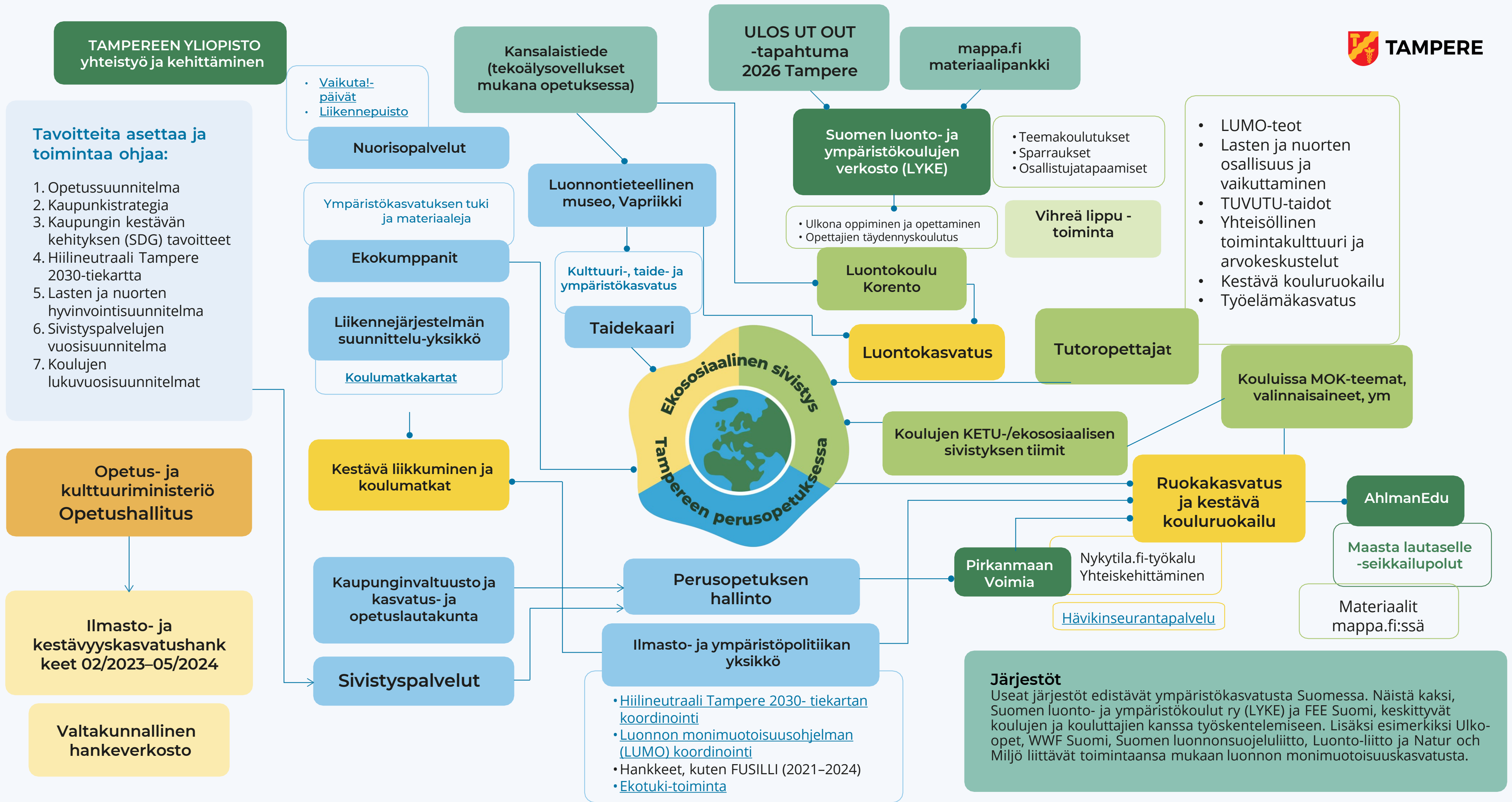
Kuva: Tytti Suopelto

Osa 4

Ekososiaalisen sivistyksen verkosto

Ekososiaalisen sivistyksen arvopohja juurtuu ja toteutuu verkostojen voimalla. Seuraavalle dialle on avattu Tampereen perusopetuksen ekososiaalisen sivistyksen verkostoa ja tärkeitä toimijat.

TAMPERE

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN